

Megélhetés

1. évfolyam 2. szám

RÉSZVÉTELI ETNOGRÁFIAI FOLYÓIRAT

2025. január

DÚJ DZSÉNE KETTEN

Készülődés a szerkesztőségi ülésre
(balról jobbra: Szabóné Balázs Beáta, Heltai János Imre, Lakatos Józsefné Réca, Ábri Izabella)

Mindenki a saját háza előtt söpröget

Heltai János Imre

Szerkesztőségünk tagjai havonta találkoznak két délután erejéig. Ez a néhány közös délután elég ahhoz, hogy a munka meginduljon: a csoport tagjai egyeztetik egymással, ki miről kíván írni. Egy hónappal később mindenki hozza saját írásait, ezeket felolvassuk egymásnak. A következő havi találkozóinkon pedig már részletekről egyeztethetünk. Ennél azonban több munka van a folyóiratban. A szerzők beszélgetéseket folytattak másokkal. Vagy éppen saját maguk gondolkodtak napokon át az írásról – annak elkészülte előtt és után is. Mindannyian sok etikai kérdést mérlegeltünk: leírhatjuk-e, amit éppen írunk? Nem ártunk-e magunknak vagy másoknak? Kimondhatjuk-e tényleg, amit gondolunk? Jó-e, amit írtunk, amit csinálunk, hová fog ez elvezetni? Ezekkel a kérdésekkel szerkesztőségünk minden tagja szembesül, és közös találkozásainkon annyi etikai kérdés merül fel, hogy nem győzzük átbeszélgetni őket. Ezeknek a közös és egyéni gondolkodásoknak nyomait olvasóink fellelhetik második számunk szövegeiben is. Közösségünk egyetemi háttérű résztvevői eközben erről a munkáról a tudományos közösség számára is beszámolnak. Még 2024 februárjában megjelent egy angol nyelvű cikkünk, amiben azt tekintettük át, hogy szerkesztőségünk helyi tagjai hogyan kapcsolódnak Tiszavasvári más polgáraihoz: a közös munka során felhangosodó vélemények hatnak-e a városban cirkuláló egyéb véleményekre (Heltai János Imre & Tarsoly Eszter 2024. Local participants and uninvolved citizens: Life beyond participatory research [‘Helyi résztvevők és a kutatásba nem bevont polgárok: Élet a részvételi kutatáson túl’]. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. <https://doi.org/10.1080/1434632.2024.2311713>)

Elkészült folyóiratunk online verziója is, ez elérhető a keresőbe a „nyelvészeti etnográfiai folyóirat” szavakat írva. A honlap neve angol nyelvű, és hogy az írások egy részét angol nyelven is megjelentetjük. Azt reméljük, hogy közös munkánk nemzetközi figyelemre is számot tarthat. A szélesebb körű érdeklődés ugyanabból eredhet, mint ami a legtöbb etikai dilemmának is forrása: együtt dolgozunk romák és nem romák; szerkesztőségünk háromosztatú (helyi nem roma résztvevők; helyi roma résztvevők, egyetemi háttérű, néhány kivétellel nem roma résztvevők). Vannak nemzetközi példák arra, hogy egy egyetemi kutatócsoport összefog egy nehéz (kisebbségi helyzetű) csoport tagjaival. Nem tudunk azonban olyanról, hogy egy ilyen együttműködésbe olyan helyieket is bevontak volna, akik a többségi csoporthoz tartoznak. A mi munkánk lényege, hogy nem pusztán a kisebbségben lévő csoport tagjait kívánjuk abban segíteni,

hogy amit el szeretnének mondani, azt a többséghez tartozók meghallják. Ehelyett a kisebbségben és többségben lévő csoportok tagjait hívjuk párbeszédre. Nem ellenséget keresünk, mindenki a saját háza előtt söpröget. A változást így nem egyedül a többség vagy nem egyedül a kisebbség hozzáállásának megváltozásától, hanem a párbeszédőtől várhatjuk. Folyóiratunk második számának fókuszába a megélhetés kérdései kerültek. Számunk meghívott szerzői a Kerekesné Lévai Erika által útjára indított, roma lányokból álló önképzőköri tagjai. Az írásokat tematikus egységekbe, rovatokba szerveztük. *Munka a másikért, munka a megélhetésért* című rovatunk írásai azzal foglalkoznak, hogy hol, hogyan és hányféleképpen ér össze a közösségért, a „jó” célért végzett önkéntes munka és a napi betevő megszerzésének kényszersere. *Új utakon a munka világában* című rovatunk írásai munkavállalói életutak egy-egy részletét mutatják be. Mivel szerkesztőségünk legtöbb tagja nő, külön rovatot szenteltünk az őket különösen is érintő kérdéseknek és nehézségeknek. Ez a rovat a *Nehéz mindennapok* címet kapta. Egyik rovatunk kifejezetten a roma emberek sorsára koncentrál. Bár az írások egy kivétellel magyar nyelvűek, a rovatnak mégis romani nyelvű címet adtunk: *Búcsi te keren* (‘dolgozni, munkát végezni’). Az ide sorolt szövegek között vannak olyanok, amelyek a romák új munkahelyeken való helytállásáról szólnak, és vannak, amelyek bemutatnak olyan életutakat, amelyek a közmunkától a munkaerőpiacra vezettek. Külön rovatba tettük *Közös munkahelyek* címmel azokat az írásokat, amelyek azzal foglalkoznak, hogyan találkoznak romák és nem romák a munkahelyeken, mi nehezíti meg a közös szavak megtalálását, és hogyan értenek végül szót. Szerkesztőségünk 2024. december 10-én kerekasztal-beszélgetést is szervezett a megélhetés kérdéseiről. Ez a beszélgetés azért volt izgalmas, mert olyanok is hallatták hangjukat, akiknek erre máskor kevésbé van, vagy nincs lehetősége. A *Dialógus* rovatba néhány, erre a beszélgetésre vonatkozó reflexiót gyűjtöttünk össze. Néhány írást helyszűke miatt csak az online változatban tekinthetnek meg az érdeklődők.

Készülődés a szerkesztőségi ülésre
(balról jobbra: Lakatos Nikolett, Szakál Sára, Jenei Kamilla)

A szövegek tartalmi értelmű, kettős lektorálását szerkesztőségünk belső véghezvük el – mindenki szövegét legalább két másik kutató látja, értékeli. Ezután a szerzővel történő egyeztetés következik, így nyerik el a szövegek végső formájukat. Az írásokat helyesírási és tipográfiai szempontból szigorú, szintén szerkesztőségünk belüli lektorálásnak vetettük alá. A romani nyelvű szöveg esetén külső nyelvi lektor (Dr. Lakatos Péter, HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont) segítségét is igénybe vettük, de ez esetben megtartottuk a szerző írásmegoldásait. Ellentétben az első számunkban követett gyakorlattal, ezúttal azonban nem változtattunk a szövegeken stilisztikai szempontból, és úgynevezett nyelvhelyességi szempontokat sem érvényesítettünk a szerkesztői-lektori munkák során. Ezt annak érdekében tettük, hogy mindenki minél inkább a saját hangján szóljon-szólhasson a tiszavasváriak közösségéhez és a szélesebb nyilvánossághoz. Szerkesztőségünk nem tiszavasvári tagjai körében egységes álláspont, hogy a résztvevők egyéni hangját kifejező (általában nem sztenderdként azonosított) nyelvi gyakorlatok nemcsak szóban, de írásban is közvetíthetők és közvetítendőek.

Munka a másikért, munka a megélhetésért

Ebbe a rovatba olyan írások kerültek, amelyek kiemelik, hogy a munka nemcsak kötelesség, de öröm is, ami elvezethet az emberi kiteljesedéshez. Szerzőink írásaiból az is kiderül, hogy ezek az érzések gyakran együtt járnak.

A munkához alázat kell

Beszélgetés egy roma férfi lehetőségeiről

Balogh Csaba, Lakatos Elisabeth, Tarsoly Eszter

Ez az írás kollaboratív módon készült. Először az egyik szerző, Elisabeth, írt egy rövid szöveget a férjével, Csabával való beszélgetés alapján (első rész: *Csabi munkahelye*). Ez gondolatébresztőül szolgált a kutatócsoport tagjainak a további kérdésekhez. Mikor a kérdéssor összeállt, Eszter interjút készített Csabával online, Elisabeth részvételével. Mivel mindannyian a saját otthonunkban voltunk az interjú készítése alatt, olyan volt a hangulat, mintha egymásnál jártunk volna látogatóban. Amíg Csaba magyarul fejtette ki a meglátásait Eszter kérdéseire válaszolva, Elisabeth a háttérből romaniul biztatta, ötleteket adott, hogy még milyen részletekre térjen ki. Eszter részletesen legépelte a beszélgetést, folyamatosan egyeztetve Csabával, hogy hogyan fogalmazzon, és visszaolvasva egyes részeket. Ennek alapján állt össze az *Online beszélgetés a munka világáról* alcímmel ellátott rész.

Csabi munkahelye – Bevezető gondolatok a beszélgetéshez

Nagyon jó volt, amikor még a Magiszter Iskolánál dolgoztam, és a tanodában is. A munkámra sosem panaszkodtam, mindig azt csináltam, amit a tanárok mondtak, és a munkámmal sem volt gond. Nagyon rossz volt a családnak, amikor bezárt a tanoda a Széles úton. Főleg nekem, mert nem tudtam eltartani őket. Nem találtam a helyem, magamba fordultam. De volt, aki biztatott, és minden jóra fordult. A gimnáziumba felvettek. Szeretem, amit csinálok. Meg vannak velem elégedve.

Online beszélgetés a munka világáról és arról, hogy mit tanulhatunk a negatív tapasztalatokból is

- *Hogyan kerültél a tanodába?*

Apám nagyon sokáig dolgozott az iskolában, még a Pethében (Pethe Ferenc Általános Iskola, ma Magiszter Iskola). De 2014-ben lebetegedett, és akkor Erika néni üzent, hogy menjek én a tanodába. És én nagyon imádtam azt a munkát. Apukám most is dolgozik Tiszalökön, mert az ilyen betegségű embereknek, mint az övé, ott biztosítanak munkát. Minden nap megy dolgozni, utána meg pihen, vagy megy a kórházi kezelésre. Élelmiszert csomagolnak. Régen EU-s csomagokat is csináltak, még abban is segítettem én is, kiosztani a csomagokat.

- *És most mit csinálsz a gimnáziumban?*

A gimnáziumban a fő munkaköröm a portás. Ha vendégek jönnek, felkísérem őket igazgató asszonyhoz, leírom a nevüket, az időpontot, mikor jöttek. Mindent szeretek, szeretem csinálni. Meg azt is szoktam, hogy besegítek a gondnoknak. A nyáron például vágjuk a fűvet, a sövényeket. Most nyáron festettünk is, segítettem kifesteni a tornatermet, meg be szoktam segíteni a takarítóknak. Ugyanúgy felseprek, felmosok. Szívesen segítek nekik.

Tarsoly Eszter és Lakatos Elisabeth

- *Van olyan a gimnáziumban, akivel cigányul tudsz beszélni?*

A gondnokkal és két takarítóval is. Egyik ismerősünk unokája a gondnok, és a menyé a takarító. A gimnáziumban a gondnokot is nagyon szeretik, sok mindent rábíznak, mindenhez ért, sok mindent meg tud csinálni. Profi. Mi egymással kijövünk nagyon jól. Ő volt az, aki szólt nekem, hogy van egy megüresedett állás. Kérdezte, hogy nem lenne-e kedvem, mert már dolgoztam ilyen helyen. Szívesen beajánlott igazgató asszonynak, hogy megbízható vagyok, mert bízott bennem. Ő segített nekem ebben a munkában, hogy ott lehetek, ő ad rólam most is mindig jó véleményt.

Nagyon rossz volt, amikor az előző munkámnak vége lett. Amikor ránézek a közösségi házra, szinte sírni szeretnék. A tanoda olyan volt a gyerekeknek, mint egy otthon, szinte családi körülményt teremtett nekik. Volt csocsóasztal, családi nap, sütések, főzések. Én pedig szépen rendben tartottam, a WC mindig tiszta volt, még a függönyök is. A párom, Elisabeth segített kimosni a függönyöket. Voltak mindig palacsintasütések. Az egyik tanárnő csinálta. Ők nagyon szerették a gyerekeket, és én is nagyon szerettem mindenkit. Családi hangulat volt, mikor ott voltunk együtt.

- *A tanodánál részt vettél az ételosztásban is, ugye? Az milyen volt?*

Jó, jó. Szerettem csinálni. Megkerestek, amikor abbahagytam, hogy csinálnám-e még, csak már nem mentem vissza. Akkor én már lent dolgoztam, a gimnáziumban, és nem akartam összevissza szaladgálni. Ütközött a két munkahely. Voltak az ételosztásnál kisebb konfliktusok, de az mindenütt van. Én meg tudtam oldani.

- *Az ételosztásnál szoktál cigányul beszélni azokkal, akik jöttek hozzád?*

Ott főleg cigányul, de volt, hogy magyarul is, mert jöttek oda magyarok is ketten-hárman. Nem tudom, pontosan honnan, de vasváriak, valahonnan innen.

- *Szerinted mi kell ahhoz, hogy egy roma férfi munkát kapjon? Aki kapott, az miben különbözik attól, aki nem kap?*

A jó kisugárzás, a jó megjelenés, hogy hogyan beszélsz... Maga az ember, ha ránéznek, meg tudják mondani, hogy megbízható-e. Rólam tudják, hogy megbízható vagyok. A tanodában is megbíztak bennem, most a gimnáziumban is. Az kell, hogy mindig jól csináld a munkádat, mindig ott legyél a munkahelyeden, a pontosság. Alázatosság, szerintem az számít a legjobban, hogy alázatosan csináld a munkádat. Az alázat mindkét részről meg kell, hogy legyen, magyarokban, főnökben is.

- *Akkor ti olyant nem is tapasztaltatok, hogy egy állásra azért nem vesznek fel valakit, mert roma?*

Olyant hallottam, hogy például meg volt hirdetve egy állás, és volt olyan roma jelentkező, akinek megvolt az eladó szakmája. Sok fiatalnak most itt a telepen is megvan a szakmája, egyre többnek. Rengetegen szalagtűzöztek múlt héten is. De azt mondták ennek a valakinek, hogy betelt az állás. Én nem ismerem személyesen, de ez egy példa, amit hallottam.

- *Hogyan lehetne bátorítani a romákat, hogy merjenek olyan állásokra is jelentkezni, ahol főként nem romák között vannak?*

Hogy valaki biztassa a romákat, hogy csináld, csináld, mert előbb-utóbb meg hozza a gyümölcsét. Igen, és fontos az is, hogy ez a biztatás nem egy romától jön. Hogy egy magyar látja az emberben az alázatot, a magabiztosságot, hogy többre tudja vinni. Nem baj, ha kapunk egyszer-kétszer pofont, mert abból tanulunk. Megtanuljuk, hogy akkor is menjen az ember, igyekezzen, hogy jobban csinálja a dolgát.

Hogy miért dolgozom nyugdíjasként részmunkaidőben...

Tokár Zoltánné Katalin

2017. június 30-án szűnt meg a közalkalmazotti jogviszonyom. 2017. július 1. napjától a nők 40 éves kedvezményes nyugdíjával nyugdíjba mentem. Még ebben az évben önkéntes segítője lettem a Dabas és Térsége Látássérültjei Egyesületnek. A párom ott volt négy órában civil szervező, és mivel én könyvelő voltam 40 évig, így én végeztem a papírmunkát (pályázatbeadás, elszámolás, pénztár, jelenléti ívek, közgyűlési jegyzőkönyvek készítése). Nagyon szerettem a vak és gyengén látó társakat, akikkel klubnapokon havonta találkoztunk. Három éve hazaköltöztem Tiszavasváriba, ezt a munkát már nem tudtam vállalni. 2022 szeptemberétől a Magiszter iskolában dolgozom heti 20 órában, részmunkaidős nyugdíjasként. Ez az iskola nagyon közel áll a szívemhez, mivel nyolc évig itt voltam általános iskolás. Akkor még Pethe Ferenc Általános Iskola volt a neve. Később, 1995 és 2007 között az iskola gazdasági vezetőjeként tevékenykedtem. Még vannak az iskolában olyan kollegák, akikkel akkor együtt dolgoztam, de az

Munka a másikért, munka a megélhetésért

új kollegákat is nagyon hamar megismertem, megszerettem. Jól tudunk együtt dolgozni, mindenki nagyon segítőkész. A kollegák napi rendszerességgel keresnek meg a tanulók hiányzása kapcsán, kérik a segítségemet, és én igyekszem mindenkinek maximálisan segíteni. Úgy érzem, a kollegák szeretnek, a vezetőség számít a munkámra, amit mindig precízen és pontosan, határidőre végzek el. Most a tanulók igazolatlan hiányzásával kapcsolatos dokumentumokat továbbítom a megfelelő hatóságok és a szülők felé, az osztályfőnökök jelzése alapján. Sokszor érzem magam fáradtnak, de mivel nehéz az anyagi helyzetem, szükségem van a munkára, és az sem lényegtelen dolog, hogy emberek között vagyok, nem otthon egyedül, mivel a felnőtt gyermekeim nem itthon laknak. A férjem halála előtt belekerültünk egy adósságcsapdába, elvesztette a munkáját, és 2013-ban meghalt. Az én nyugdíjam felét levonják az adósságokra, ezért vállalok munkát.

A szövegek előkészítése a workshopon (balról jobbra: Kulcsár Sándorné Alföldi Gabriella, Tokár Zoltánné Katalin, Lakatos Nikolett, Kerekesné Lévai Erika)

Új utakon a munka világában

A rovat írásait az a feltételezés kapcsolja össze, hogy a sikerek, ha küzdelmek, nehézségek árán is, de elérhetők, érdemes értük áldozatokat hoznunk. Néhány írás olyan élethelyzeteket mutat be, amikor valaki a roma közösségből egy új munkahelyen helytállva, új területeken szerzett tapasztalatot, vagy önképzéssel valami új készségre, tudásra tett szert. Más írások azzal foglalkoznak, milyen életutat képzel el egy roma szülő a gyermekeinek és fiatal roma lányok önmaguknak.

„Kamav muri bucsi”**Balogh Brigitta**

Mange adi búcsi műre bejátongó dad rakjász. Papinyencal kerasz búcsi. Andi pas rácsi gyszthar óthe, ó manusa nagyon lácse jileszke nile. Nagyon kamen man. Kamav muri bucsi. Me dikav le papinylen, hogy naszvale hile vagy pa-úraszle hile. Roma ku gágye keren bucsi. Nagyon misto nacsarasz amen. Leg misto tanag egybe namle, ekhe kávereszke segitinasz. Pegy bucsi ó leg misto tanag csácsipo penasz nacsarasz ekhe kháveresz. Kanag opre ustav andi pas rácsi moró jiló dukal pal ó bejáta. Tanag uravav man gyanel o dél moró jiló rovel, szar pelende dikav, szar szoven, de palende gyav. Muszáj hi. Gyanavlenge te kinen szó kapel adnadó kucspó. Szako dikel káj kerel bucsi, szakó ote gyal, káj majd but den. Szakor rácsi szár gyavtar e, devlesz mangav pelende, te loszare! pelende szár gyan andi iskola. Mure bare csaja ingren le szemonen andi iskolla, aba gyanem o csaja szó, szár, hi ku anenlen. Tanag kére riszav andari bucsi, akkor távav, thovav, takaritinász, lenge dadehel duj dzséné kerasz mindent. Phárohi még mange, de nina bánav, mert gyanav, hogy o palende gyav lenge, tavel misto adó. Ker ande szószte akanag besav, andar odale lavehi, palszoszte bucsi kergyom edigis. Amen daja odi dikasz szóhi o misto le családazké. Adalehel – aba engedelmo mangav tumedar – ó Dél tavel tumencal andado lungó trajó.

„Most én minősítőként dolgozom – tényleg megéri ott dolgozni”**Balogh Brigitta**

Valamikor közmunkán dolgoztam, de viszont leszámoltam, mert kevés volt a fizetés, és úgy gondoltam, hogy ha tiszavasvári intézménybe megyek dolgozni mint takarítónő, lehet, hogy jobb lesz valamennyivel. Tévedtem, igaz, csakis közmunkabérrel dolgozhattam. Nem volt más választásom, elálltam dolgozni mint takarítónő. Majd egy reggel a párom, Bandi azt mondta nekem, hogy vállalkoznak, megyen dolgozni. Én erre megkérdeztem tőle, és hova mégý dolgozni? Ő mondta nekem, hogy hová. Mondtam neki: Micsoda! Hova? Mit dolgozol ott? És elmondta nekem, hogy a húsiparban fog dolgozni. Megdöbrentem. Mondtam magamban, húsiparban? Hogy? Mit? Nem értettem az egészet. Mikor hazaért a munkából, én már rég hazaértem a munkából, és kérdezősködni kezdtem, milyen a munkahely, mit csinálsz, és így vágyakozás volt bennem, érdekelt nagyon. És egy nap azt mondtam neki, hogy kérdezze meg, hogy én mehetek-e oda mint betanított munkás. Nagyon örült neki, hogy látta, hogy érdekel engem, és mikor hazaért ismét a munkából, azonnal jó hírt kaptam: igen, azt mondta,

mehetnek dolgozni. Én elmentem a munkahelyemre, és közös megegyezéssel elhagytam a munkahelyem. És hétfői nap mentem az új helyre. Mikor odaértem, nagyon furá volt az egész, Olyannak tűnt nekem, mint egy iskola. De mikor beértem az üzembe, furá volt minden. Jött a soron a munka, csak néztem, ki mit csinál, jó volt! Lassanként minden műveletet betanítottak. És így a végén minden műveletet tudtam, kivéve egyet, azt a párom tudja elvégezni. Most én a sor végén vagyok, minősítőként dolgozom. Ugye nekem kell ellenőriznem a többiek munkáját a sorról. Ha valami nem egyezik, leszedem a pályáról. Szerettem a munkámat, szeretem a munkatársaim. Ők is úgy vannak vele. Szerettem a műszakvezetőt. aranyos, kedves. Vegyesek a munkatársaim, romák, magyarok, kedvesek és segítők. Igaz, hogy a korai kelés néha fáraszt. 2:30-kor kelünk, de megéri. Bízok benne, hogy sokáig üzemel. Soknak ajánlottam a munkahelyet, tényleg megéri ott dolgozni, kedvesek az emberek, őszinték. Fontos, hogy megértés van egy munkahelyen. Én ezzel befejezem kis beszédem.

Húsiparban dolgoztam én is**Petteri Laihonen**

2024 őszén kétszer vehettem részt a Tiszavasvári beszélgetéseken. A novemberi találkozáson többen beszéltek nehéz munkákról, például napszámosként végzett feladataikról. Egy roma asszony elmesélte, hogy a húsiparban dolgozik, és részletesen bemutatta, miből áll az ottani munkája. Erről eszembe jutott, hogy ott-hon, Finnországban középiskola után én is dolgoztam egy nyarat a húsiparban. Ez a téma különösen közel áll hozzám, hiszen a családom apai ágon már a 18. századtól kezdve a hentes szakmát műveli. Nagyapám egy kis faluban volt hentes, édesapám pedig húsipari kisvállalkozóként tevékenykedett. A környékbeli falvakból szállította az állatokat a városi vágóhídra, és ünnepek idején sonkát is füstölt a régi szaunánkban. Egy tanyán laktunk, ahol volt hely különféle haszon-állatok tartására, és például karácsonyra disznót vágtunk az udvaron. Középiskolásként számos fizikai munkát végeztem a ház körül és az erdőben: segítettem építkezéseken, favágásban, és minden olyan munkában, amire éppen szükség volt. Az érettségi után öt hónap szabadidőm maradt a katonaság előtt. Nem volt nehéz munkát találnom a vágóhídon, mivel édesapám révén megfelelő kapcsolataim voltak, és a nyári időszak is kedvezett, amikor nehezebben találtak helyetteseket a szabadságon lévő munkások pótlására. Az egyik munkás éppen két éves kiképzésre készült, így örültek a jelentkezésemnek, és gyakorlatilag azonnal kezdhettem. A munkatársak is örültek nekem, és elmondták, milyen nehéz új dolgozókat találni. Gyakran előfordult, hogy a munkaügyi központ által közvetített munkakeresők nem jelentek meg, vagy csak egy-két napig bírták a munkát. A családi hátterem miatt bíztak bennem, hogy nem fogom otthagyni a munkát. A feladataim főként olyan műveletekből álltak, amelyek

Új utakon a munka világában

nem igényeltek nagy szaktudást, például a szalagon dolgozva disznók kivésése vagy az állatok terelése a vágóhídra. A legfőbb feladatom az emberi fogyasztásra alkalmatlan részek szállítása volt a prémállatok edeléléhez használt darálóhoz, valamint annak üzemeltetése. A munkát hamar megszoktam, és már az első hét után többnyire gumikesztyű nélkül végeztem a rám bízott feladatokat. Habár magával a munkával nem volt gondom, és rövid betanulás után nem okozott nehézséget, idővel aggasztani kezdett a gondolat, hogy esetleg évekig ilyen munkát kellene végeznem, ha nem vesznek fel az egyetemre. Ilyenkor próbáltam magam megnyugtatni, hogy biztosan felvesznek (végül csak egy évvel később sikerült a felvételim), vagy találok más munkát, amelyben nagyobb fejlődési lehetőségeket látok. A tiszavasvári beszélgetésen, ahol szóba került a vágóhídi munka, eszembe jutott ez az időszak az életemből. Habár én lettem a családomban az első, aki középiskolát és egyetemet végezett, és a családom inkább a gyakorlati munkában látta az értéket, én mégis bíztam a lehetőségeimben. A tiszavasvári romák lehetőségei azonban hozzám képest korlátozottabbak. Az oktatási és munkaerőpiaci rendszerszintű diszkrimináció nem engedi meg számukra a felemelkedés lehetőségét, és ezzel együtt azt a fajta önbizalmat, amely az én pályafutásomhoz elengedhetetlen volt. A családi történetünkhöz tartozik az is, hogy apukámat akadályozta az előlépésben, amikor 1974-ben a húsfeldolgozója csődbe ment. Ezután gyakorlatilag nem volt értelme nagyobb vállalkozásba fognia, mivel hitelt nem kaphatott, és a behajtó felé a nagyobb jövedelméből kellett volna törlesztenie. Apukám vállalkozását végül a bátyám vette át apukám halála után, 1990-ben. Ma már az övé Finnország ötödik legnagyobb húsipari nagyvállalkozása. A bátyám csak a kötelező 9 éves általános iskolát végezte el, de ennek ellenére képes volt nulláról felépíteni egy nagyvállalkozást a családi hentes- és húsipari szakmai tudásra alapozva.

Egy nézőpont a munka világáról cigány szemmel

Szabóné Balázs Bea

Ha feladatot kaptunk – szóval, ha egy újabb téma jött elő, amit közösen dolgoztunk fel, – akkor a kezdetekben néhány magyar barátom jutott eszembe, hogy meginterjúvolom őket. Ők valamilyen rokoni szállal kapcsolódnak romákhoz. De amint élesbe ment volna a dolog, valami akadályba ütköztem... Jelenleg több cigány emberrel dolgozunk együtt. Mezőgazdasági családi vállalkozásunkban ők is munkatársaink. Ezért kézenfekvőnek tűnt, hogy őket kérdezem meg a munka világáról. Persze ez sem olyan egyszerű, hiszen hogy fog válaszolni a munkaadónak az alkalmazott? Hát így: végül szívesen adott válaszokat kérdésemre az egyik fiatalember.

- *Köszönöm, Vince, hogy lehetőséget adsz ennek, hogy létrejöjjön egy ilyen riport. A munkavállalás a téma. Van gondolatod, amit megosztanál így előljáróban, vagy inkább kérdéseket tegyek fel?*

Majd te kérdezel, én arra gondoltam.

- *Ha kérdezik, hogy mi a foglalkozásod, arra mit válaszolsz?*

Mezőgazdasági segédmunkás, azt szoktam mondani.

- *Mióta vagy itt munkában? Restellem, hogy nem tudom pontosan....*

Hat éve lesz januárban.

- *Előtte volt más munkád?*

Temetőben dolgoztam, a cserkeszi faiskolában, előtte alkalmi munkába Tedej-be, meg ahová tudtam menni.

- *Mikor kezdtlél el dolgozni?*

17 éves lehettem, mikor kezdtem. Azóta folyamatban dolgozok.

- *Középsuliba jártál?*

Igen, tíz osztályom van. Kétéves asztalos végzettségem van.

- *Akartál még tanulni?*

Úgy volt, hogy elvégzem, de megszületett az első gyerek, és munkába kellett álljak, hogy eltartsam.

- *És azóta dolgozol. És azóta hány gyermeketek van?*

Öt.

- *Isten éltesse őket.*

Köszönöm.

- *A gyermekek kapcsán fontosnak tartod, hogy ők tovább tudjanak tanulni?*

Persze, az a célom, hogy tovább vigyék, mint ameddig én vittem.

- *Mire gondolsz?*

Hát, hogy elkezdtem hamar dolgozni, 17 évesen. És hogy ők iskolába járjanak, tanuljanak szakmát, és abban helyezkedjenek el.

- *A legidősebb hány éves?*

13 éves lesz.

- *Tervezitek a továbbtanulását, vagy még korai?*

Tervezzük, szoktuk beszélni, meg ő is mondja, hogy tovább fog tanulni. Nem akar így kinn dolgozni, lássa, hogy én hogy dolgozok, és a melegbe akar dolgozni.

- *És már tudja mi akar lenni?*

Rendőr akar lenni. Én nem is bánom.

- *Az egy jó, biztos szakmának tűnik... Mi a legnehezebb a munkádban? De talán már említetted is...*

Inkább télen kinn lenni a hidegben. Fázik kezem, lábam, ezt meg kell szokni. Először ez nekem nagyon rossz volt, de idővel már megszoktam. A meleget, azt bírom.

- *Mit szeretsz ebben a munkában a legjobban?*

Szeretek kaszálni. A gépeket szeretem kezelni, vezetni. Az almaszedést, legjobban a metszést szeretem. Azt nagyon szeretem. Mikor idekerültem, nem tudtam metszeni. Pár óra hosszába került, és megtanultam. Láttam, hogy hogyan csinálják, aztán rájöttem én is, hogyan kell csinálni. Megnézték, s azt mondták, hogy jó.

- *Ennek örülsz, én is szeretnék megtanulni metszeni... Van-e pl. olyan munkavégzés, otthoni munka, amibe be tudod vonni a gyermekeidet? Amit együtt szoktatok csinálni?*

Ja, munkavégzés? Én szabadidőmben autót szoktam szerelni, mindig. Széjjel-szedem, s összerakom. Ott vannak a gyerekeim segíteni, csavarokat adják oda, hogy hanyas kell, tudják, hogy melyik kell.

- *Ezt hol tanultad, az autószerelést?*

Hát, mit tudom én. Mindig videókat szoktam nézni a YouTube-on, és ha valami nem jó az autómban, megnézem és megcsinálom.

- *Azta! Nem gondoltál arra, hogy esetleg még tanulj valahol ilyesmit, vagy ez így pont elég, hogy videókból nézed?*

Ez nekem elég, mert ha nagyobb gond van vele, elviszem szerelőnél, de ha nincs vele annyi gond, meg tudom én is csinálni, nem kell költeni a pénzt rá. De ha mondjuk motorhibája van, akkor szerelőnél viszem, ahhoz már nem nyúlok. Kaszálást is szoktam a gyerekekkel, legutóbb odajött a legnagyobb fiú, hogy odaadnám. Odaadtam, s meg is tanulta. Ő is kipróbálta a kaszálást.

- *A fűkaszával?*

Igen.

- *Te hogy látod, így általánosságban, az elmúlt években, mondjuk öt-tíz éve, milyennek láttad akkor, és milyen most a cigányok munkához való viszonyát, vagy a munkavállalási lehetőségek milyenek, változtak-e?*

Hát, ezt nem nagyon tudom, mert nem a telepen lakom. Nem nagyon járok a telepre, esetleg a kisboltig megyek. De mindig látom reggel, hogy mennek dolgozni, sokan.

- *Merthogy itt laktok a szélén a magyar soron?*

Igen.

- *Tehát emiatt nem is nagyon beszélgettek?*

Nemigen. Csak ismerősökkel, nagyon ritka, hogy le kell menni a telepre.

- *Én is látom, hogy vállalnak munkát építkezésen, és autóval viszik őket.*

Igen-igen, így szoktak, és most már nagyon sokan vannak olyanok, akik ezt csinálják.

- *Sőt, vannak olyanok, akik külföldre járnak.*

Igen-igen. Oda is szoktak menni nagyon sokan. Persze a régi időhöz képest sok minden változott, mert eddig csak a közmunkaprogram volt, már most nem. Kiléptek ebből, van más munka is, rájöttek.

- *Otthon nálatok a családon belül az anyák szerepe inkább a háztartás, vagy azt gondoljátok, jobb, ha ők is elmennek dolgozni?*

Még kicsik a gyerekek, addig persze a háztartást kell ellássák, főzni, mosni; de ha már nőnek megfele, akkor elmennek dolgozni az anyák is. Nálunk ez így szokott lenni.

- *Nehezebb az asszonyoknak munkát találni, mint a férfiaknak?*

Háát, azt én nem tudom!

- *Nálatok még nincs ilyen kérdés. Mekkora a legkisebb gyermek?*

2 éves.

- *Akkor még van időtök gondolkodni ezen. Ha sok gyermek van, amellettt háztartásbeli is lehet az anya. Van még valami, ami eszedbe jut ezekről, amit beszélünk?*

A munkáról? Hát tegyük fel... Én szeretek járni dolgozni nagyon. Meg muszáj is a gyerekek miatt, hogy eltartsam a családom.

- *Mit tanácsolnál egy fiatalnak, aki elkezdene dolgozni?*

Azt tanácsolom az olyan fiatalnak, akinek nincs szakmája, hogy hamar menjen el dolgozni, később rosszabb lesz. Fiatalon hamar hozzászokik a munkához, ha későn kezd, nem akar dolgozni, én ezt látom a mai fiatalokon.

Új utakon a munka világában

- *Ehhez csak csatlakozni tudok, én is így gondolom.*

Igen, megtanulja időben.

- *Köszönöm a riportot!*

Örülök annak, amikor ilyen riportfeladat van, mert megtudok olyan dolgot, amit a hétköznapiakban nem tudnék meg, mert nem beszélünk róla. Itt rá tudok kérdezni, meg egyáltalán, végiggondolom a témát. Ilyen volt például, hogy Vince autót szerel.

Több, mint egy álom

Rézműves Krisztina Juci

10 év múlva egy önálló, magabiztos és független nő leszek. Rendvédelmi szervnél szeretnék elhelyezkedni. Többet fogok elérni, mint a szüleim, érettségim is lesz. A munkahelyem mellett pszichológiát is tanulok majd. Így a mentális betegeken is segíthetek. Rendőr viszont azért leszek, mert egyfajta biztonságot nyújt majd az embereknek a jelenlétem. Gondolom, már itt megfogalmazódott az olvasók fejében az a kérdés, hogy miért szeretnék ennyire segíteni másokon. A válaszom pedig az, hogy számomra ez örömet okoz, és így segítek magamon is. Mivel sokszor nem kaptam segítséget a származásom miatt. Ez miatt sokszor nem éreztem magam elégnék. El fogok majd költözni a mostani lakhelyemről egy másik városba. De gyakran visszalátogatok majd a Magiszter Általános Iskolába, és bemutatót is tartok majd az ott tanulóknak, így mutatva példát arra, hogy merjenek álmodni, merjenek kilépni a megszokott közegből, és ne tartsanak a rasszizmustól. Röviden ennyit a karrieremről. Egy szép nagy házam lesz, amit majd természet ölel körbe, magam fogom termesztetni a zöldségeket és a gyümölcsöket, amit majd a hazalátogatásom során viszek a nagyszüleimnek. Lesz egy hatalmas kertem, ahol a verseimet fogom írni, és néha összejöveteleket is tartok majd a mostani barátaimmal. Nagyon szeretném, ha maradnának, hogy tíz év múlva is összetartsunk. Tovább fogjuk vinni a Roma Lányok Ifjúsági Klubját, ezzel segítve a hozzánk hasonlóan hátrányban élő lányokat. Remélem, Erika néni büszke lesz ránk, és azt is remélem, hogy velünk is tud maradni, hogy végignézhesse, amit elindított. Párkapcsolatom nem tudom, hogy hogyan fog alakulni, vagy hogy lesz-e, de Istenre bízom ezt. Az biztos, hogy egy roma származású emberrel akarom, azért, hogy tovább vigyük a kultúránk. De ha mégsem az lesz, az sem baj, mert legalább be is tudom bizonyítani a nem roma embereknek, hogy tudunk változtatni, és akarunk is! Egy teljesen jobb életet/ jövőt biztosítok majd a gyerekeimnek anyagilag is, és hogy ne kelljen majd tapasztalniuk a rasszizmust, hogy szimplán a bőrszínünk vagy a cigányság alja miatt ítéljék el őket is. Mert ez az előítélet teljesen meg tudja változtatni egy gyerek mentalitását, azaz gondolkodásmódját. Ebben két opció szerepel; vagy küzdeni fog, tanulni, hogy jobb legyen, vagy teljesen azt fogja érezni, hogy igazuk van azoknak, akik elítélik őt, hogy ő csak egy cigány, hogy ő kevés ahhoz, hogy egy ember legyen, hogy normális életet éljen, és hogy hiába minden, és azt, hogy nem tanul és minden hülyeséget csinál, azt ő normálisnak tartja. Remélem, hogy minden roma származású gyerek képes lesz álmodni és célokat kitűzni maga elé, amit a közeljövőben véghez is visz, úgy, ahogy mi tesszük! És ígérem, én leszek a legjobb anya! Nem szégyellem a származásom! És igen, cigány vagyok.

Nehéz mindennapok

Ezek az írások olyan embereket mutatnak be, akik a legnehezebb körülmények között is helytálltak, másokért is dolgoztak és küzdöttek, és bár sokak által észrevétlenek maradtak, mások számára példaképpé váltak.

Egy asszony, aki egyedül nevelte a gyermekét

Makula Attiláné Rostás Melinda

Melinda interjúja Sárikával. Sárika nagyon sok küzdelmen ment keresztül, mindennapi nehézségeken. Sajnos komoly műtéte volt. Egy hónapig volt kórházban. A négy gyereke a beteg édesanyjával voltak ez idő alatt. Hazajött a kórházból, nem is pihent. Folytatta a napi teendőit. Egy szál szoknyában, egy papucsban ment az erdőben télen, hogy hozzon fát, és ő is vágta össze. Nekem azért is a példaképem, mert tudom, milyen nehéz volt neki, és végig tudta csinálni – egyedül.

Melinda kérdezi Sárikától, milyen volt, amikor a párja nem volt otthol köztük. Sárika ezt válaszolta: Nagyon nehéz volt mindennek nekikezdeni, mert anya is voltam, meg apa is. Segítséget nem tudtam kapni a szüleimtől, mert ők is sze-

A türelmetlen angyal

Mese és valóság

Ábri Ramóna, Balogh Fruzsina, Rézműves Mária
Petra kollaboratív írása Rézműves Sára Réka kom-
mentárjával

Ez a kép csendes, sötét, megnyugtató. Megvan benne a szépség. Homályos, de sokszínű: kék, fehéres sárga, fekete, arany. Sötét, de megvan benne a fény. Az életünket is ez jellemzi. Alul mintha víz lenne, mintha tükröződne a nap a tengeren. Mintha egy sziget lenne ott. Az a fény segít minket elvezetni.

Az angyal, aki a képen látszik, mintha ülne, vagy várna valamire. Olyan, mintha bús lenne, lefelé hajtja a fejét. Várja, hogy a mi álmaink beteljesüljenek. Biztogat minket. Azért bús, mert több ember, sok ember nem érte el a célját. Szakmája nem lett. De olyan, mintha hirtelen kivilágosodna. Ahogy az angyal megjelenik, nagyon kicsi fekete van. Minden rosszban van valami jó. Hirtelen kivilágosodik,

A szöveget inspiráló képet a szerzők készítették

elmegy a rossz, egy fény világít, és megnyílik az út. Például amikor valaki meghal. Vártuk a jót, a jót, a jót, és egyszer mindig eljön a jó.

Nem olyan szép a telep, mégis van benne valami szépség. Eleinte megkezdjük az iskolát, és félelmetes. De van egy fény, ami jelképezi a jövőnket. Szociális gondozónak tanulni eleinte azt hittük, lehetetlen, mert messze volt, sok a gyaloglás, főleg a nagy melegben. És ezért más szakmát választottunk. Divatszabónak és kisgyermek-gondozónak tanulunk. Nincs olyan, hogy lehetetlen, és megoldottuk. A fény nekünk ezt jelképezi. Bízunk az angyalunkban, ami az égen van. Biztogat minket, hogy elérjük az álmainkat.

Nehéz mindennapok

ellenére, hogy egyedül nevelem őket. Én ezt Istennek köszönhetem, hogy annyi erőt, kitartást adott nekem. Annak ellenére, hogy sokszor el voltam fáradva, de tudtam, hogy muszáj, mert ha rám nem számíthatnak, akkor senkire. És ezért hálás vagyok Istennek, mert sokszor feküdtem le este sírással és kimerülten. De akkor sem adtam fel. Újból kezdődött egy újabb nap. Most már el tudom mondani, hogy a sok fáradozást megérte, hisz most egy boldog anya és nagymami vagyok. Köszönöm Drága Istenemnek, aki végigkövette az életemet, és mellettem volt ezekben a nehéz időkben. Hálás vagyok ezért. Köszönöm, Istenem.

Munka és kitartás nehézségek közepette

Ábri Izabella

Az interjút az édesanyámmal készítettem. Ahogy az interjúban leírtam, nagyon sok helyen dolgozott. Számomra egy példamutató asszony, hiszen minden munkát elvállalt azért, hogy nekünk meg tudjon teremteni mindent. Számunkra ő volt a családfenntartó. A nehézségek ellenére se adta fel. Büszke vagyok anyukámra, hiszen nagyon sokat tanultunk tőle, és jó nevelésben részesültünk.

- *Mesélj a megélhetéséről!*

Nagyon sokáig dolgoztam Tiszadobon egy gyümölcsöskertben, körülbelül 14 évet. Két nagyobbik lányom vigyázott a kisebbik lányaimra. Nekem munkát

kellett keresnem, mert a gyerekek apja Szilvásváradon dolgozott, egy hónapba egyszer jött haza. A családi pótlékból nem nagyon tudtunk megélni, ezért munkát kellett keresnünk a fiammal együtt. Húsüzemben is dolgoztam szalag mellett. Minden munkalehetőséget elfogadtam, mert időközben a gyerekek apja megváltozott, és annyira nem segített anyagiakban. Nagyon nehéz volt a tél számunkra, mert anyagiakban nem jöttünk ki, ezért el kellett járnom az erdőbe fát szedni.

- *Emlékszem mindenre, mentem veled mindig!*

Műtéten estem keresztül, ami nagyon megszorított minket, hisz fizetés nélkül maradtunk. Nagyon nehéz volt. Így fiaim segítettek nekem, hogy valamiből meg tudjunk lenni egy hónapra. Ahogy felépültem, egyből munkába álltam. Gyümölcszedésbe jártam, ahol heti fizetés volt.

- *Melyik munkahelyen kerestél jobb fizetést?*

Húsüzemben kerestem jobb fizetést, havi fizetés volt. De azért nagyon sokat kellett dolgoznom és éjszakálnom.

- *Milyen feladatot láttál el munkahelyen?*

Almát válogatás, vedreztem (a lehullott, sérült léalma gyűjtése – a szerző szóbeli tájékoztatása alapján). Húsüzemben minősítettem, ládákat pakoltam.

- *Hogyan bántak veled a munkahelyeden?*

Vegyesen dolgoztunk, de mindig jól bántak velem, hiszen én is alkalmazkodtam hozzájuk. Az igaz, volt néhány nézeteltérés munkával kapcsolatban, de nem volt vészes. 60 éves vagyok, és a mai napig dolgozom. Jelenleg közmunkaprogramban. De mit csináljak, szeretek dolgozni, és míg Isten is úgy akarja, ha az egészségem megengedi, dolgozni fogok.

- *Mi az, ami nélkül nem tudnál élni?*

Számomra a családom a legfontosabb. Hiszen csak rám számíthattak, ezért is vállaltam el minden munkalehetőséget, hogy el tudjam tartani őket.

Szerkesztőségünk tagjai az első lapszám bemutatója után. Jobbról balra: Kulcsár Sándorné Alföldi Gabriella, Tokár Zoltánné Katalin, Makula Attiláné Rostás Melinda, Ábri Izabella, Opre Csabáné Ica

Búcsi te keren

A rovat címe magyarul: 'dolgozni, munkát végezni' – ide olyan szövegek kerültek, amelyek bemutatják, hogyan változtak a roma emberek munkavállalási szokásai, munkalehetőségei az elmúlt években, évtizedekben. A szövegek sikeres példákat mutatnak be, de kitérnek elkeserítő eseményekre is.

Miért is fontos, ha elmegyünk dolgozni?

Lakatos Sára Zsanu

Ez most a mi életünkbe nagyon fontos, mert lássuk azt, hogy könnyebb az életünkbe, még a gyerekeknek is más, mert dicsekednek, bátrabbak, és feltűnő, hogy minden ember dolgozhat. Van, aki közmunkán, van, aki napszámos, Hajdúviden járnak, Pesten, Miskolcon, mindenfele, ahol csak találhatnak. Vagy megkérdezik egymástól: „tudsz valami munkát?” Akkor jönnek kocsival, és megbeszélik, mikor hol, hova kell menni, hány órára.

De ez régen, mikor én 13–14 éves voltam, nem volt ilyen. Nagyon kevesen dolgoztak, nagyon szegények voltak az emberek. Emlékszem, sosem felejttem

el, 2014-ben kértem el a munkát. Szeptember közepe fele vettek fel közmunkán, a tesóm volt a brigádvezető. Tudtam azt, hogy mind cigányok lesznek ott, ismerősök, ezért nem féltem. Ez két évig tartott. Utána nem hosszabbítottak. Aztán anyósomat a Magiszter Iskolában vették fel, és az a nap nem mentem vele. Anyósom szólt nekem: „gyere, menjünk a polgármesternél az irodájába, hátha felvesznek”. Én erre azt mondtam, dehogy megyek, úgyse vesznek fel minket. Ő elment, és örömmel jött: felvették az iskolánál. Aztán Melinda, aki ott dolgozott, szólt Erikának, az igazgató asszonynak: lesz még egy asszony, egy fiatal, aki szeretne ide jönni. Igazgató asszony mondta, hozza be reggel az iratait. Anyósom örömmel mondta nekem, hogy holnap kezdek. Mikor meghallottam, meglepődtem, hogy mi lesz, mert vannak magyarok és romák. Mán Melindának megvolt a párja, anyósomnak is, engem egy magyar asz-

szonyhoz raktak, aki egyedül volt. A jányok mondták nekem, ne féljek, „majd összebarátkozol vele”. Úgy is lett. Nagyon megszerettem, kijöttünk egymással. Utána teherbe estem. Azért is lett a kisfiam Zsombor, mert a magyar munkatársamnak a fiát is így hívják. Utána gyesen voltam 3 évig. Nem dolgoztam. Nagyon rossz volt. Mind a 8 gyereket el kellett tartani, iskoláztatni, ruhákat meg kellett nekik venni, főleg télen. És az igaz, ha nem volt pénzünk fára, akkor elmentünk az erdőbe az asszonyokkal fát hozni, a gyerekek ne fázzanak, mert nem volt munkánk, se nekem, se a páromnak, és nagyon kellemetlen ilyen helyzetben élni.

De most már hála a jó ISTENNEK van lehetőség arra, hogy tanáljanak munkát az emberek, mert mivel sokan így vannak, van, aki nem fogadja el a cigányokat, csak a közmunka legyen nekik. De van olyan mán, aki a nyíregyházi plázába kiszolgálóként dolgozik. Orvosi rendelőkbe takarító, gyárakban, sokan vannak romák, hogy ez lehetőséggé vált az életükbe.

De a kedvencem a nyírteleki munka volt, megszerettem az ottani munkavezető nénit. Mikor odakerültem, vegyesen voltak cigányok, magyarok, és az első napom a meggyeszedés volt. Sose felejttem el, mikor mondta a munkavezető: „aki nem megy fel a létrán, az nem jöhet dolgozni”. Hát, megijedtem, mert nem szeretek létrán felmenni, de muszáj volt. Magamban mondtam: „ha nem megyek fel, akkor nem mehetek dolgozni”. Csakis az a munkám volt. De mán megszülettek az unokák, még többet kell dolgozni, hogy nekik is tudjak venni pelenkát, ruhákat, és nagy örömmel vártak a gyerekek. Megkérdezték: „anya, milyen ott a munka?”, én meg mondtam, „nagyon jó”, főleg, mikor 37–38 fok melegbe kellett ültetni. Akkor se adtam fel, mert muszáj dolgozni. Ha nincs munka, nincs élet se.

Nyírteleki munkavezetőmnek megköszönök minden munkát, mert sok mindent megtanított nekem. Főleg a paprikaültetést, szedést. Nagyon nehéz volt, akkor is kibírtuk. Madzag, húzgálás, fóliázni, föl kellett szedni, összetekerni. Sok munka volt benne. És ez az asszony, 68 éves, ugyanúgy dolgozott velünk. Nagyon jó szíve van. Kaptam tőle karkötőt, egy szívecskét, ami mézeskalácsból készült. Máriapócsról hozta nekem – én voltam a kedvence.

Vissza a munka világába?

Opre Csabáné Ica

Nati roma származású. Nem Tiszavasváriba való, csak ide jött férjhez. Egy nem roma fiú vette feleségül. Mivel abban az óvodában dolgozott, amelynek 14 évig én voltam a vezetője, ismertem őt is, a családját is, és azt is, hogy milyen elhivatottsággal végzett minden munkát, amit rábíztam. A kutatócsoportos beszélgetések kapcsán nekem ő jutott az eszembe, s azt gondoltam, hogy róla írok, ha hozzájárul ahhoz, hogy egy újságban is megjelenjen a beszélgetésünk. Natit telefonon kerestem meg, elmondtam neki, mivel foglalkozik most a csoport, s azt is, hogy én rá gondoltam, hogy róla írnék, ha megengedi. „Megtisztelsz vele, Ica néni” – mondta Nati. Így aztán engedélyt kaptam a publikálásra.

- *Nati! Jól emlékszem, hogy neked némi roma vér csörgedezik az ereidben?*

Igen. Én teljesen cigány vagyok apai és anyai ágon is. De olyan romungró-félek, mert mi nem beszélünk cigány nyelven, nincsenek hagyományaink. Öten voltunk testvérek, de az egyik testvérem felnőtt korában meghalt. Egy közeli városban laktunk. A férjem is odavaló volt. Ők magyarok.

- *Milyen iskolai végzettséget szereztél?*

Elvégeztem a hároméves bolti eladói képzést. De eladóként nem vettek fel sehol, mert cigány vagyok.

- *Ezt így kimondták neked?*

Igen. Nyíregyházán ki volt írva, hogy bolti eladót keresnek. Én bementem oda a férjemmel, és jelentkeztem. De ott azonnal közölték velem, hogy nem tudnak alkalmazni, mert cigány vagyok. „Barna bőrűektől nem veszik el a kenyeret” – mondta a vezető.

- *Hogyan fogadtak a férjed szülei téged? Nem volt gond a származásod?*

Anyósom, apósom elfogadott hamar. De a család egy része nem. Aztán idővel, ahogyan jobban megismertek, ők is megbarátkoztak velem. Azért néha éreztem, hogy a származásom miatt másként viszonyulnak hozzám.

- *Aztán hogyan lett érettségid? Mert emlékszem rá, hogy neked van érettségi végzettséged.*

Igen van. Így tudtál annak idején felvenni az oviba pedagógiai asszisztensnek. Én nagyon sokat köszönhetek neked, Ica néni. Vasváriba szerintem akkor indult az esti érettségi. Még Kerekesné Lévai Erika néni vett fel bennünket, és a bűdi iskolába jártunk. Az anyósom javaslatára jelentkeztem abba az iskolába. Közben elkezdtem dolgozni a Jabilban összeszerelőként. Körülbelül öt évig dol-

goztam ott. De aztán az anyósom meghalt, és el kellett jönnöm a munkahelyről, mert ő sokat segített a lányaink gondozásában, a Jabilban pedig tizenkét órázni kellett, és szűk helyen állni tizenkét órán át, és azt sem bírta a lábam.

- *Aztán hogy kerültél a közmunkaprogramba? Jól emlékszem, hogy a „Vissza a munka világába” elnevezésű közmunkaprogramon keresztül kerültél az ovinkba mint kisegítő dajka?*

Igen, jól emlékszel, Ica néni. Öt évig dolgoztam kisegítő dajkaként az oviban, de mivel kevés volt a fizetés, el kellett onnan jönnöm, más munkahelyet kellett keresnem. Így mentem az Electroluxba. Aztán amikor az előző pedagógiai asszisztens elment az oviból, az ő helyére hívtál engem, és akkor már pedagógiai asszisztensként vettek fel az oda. Az már teljes fizetést jelentett, és nagy előrelépést. Időközben, még az elején, megszereztem a pedagógiai asszisztensi papírt is.

- *Igen, emlékszem. Nemcsak a munkában jeleskedtél mindig, a tanulásban is.*

Most pedig óvodai nevelőnek tanulunk páran. Állítólag ez majd olyan technikum végzettséget ad nekünk, mint annak idején a szakközépiskola.

- *Nagyon ügyes vagy, Nati. Mindig büszke voltam rád és tiszteltelek. Köszönöm szépen Nati, hogy elmondtad ezeket a dolgokat, bizonyítva azt, hogy nektek mint cigány származású embereknek is igenis van igényetek arra, hogy dolgozzatok, hogy élen járjatok a munkában. Nemcsak a segélyekre vártok, hanem igenis oda tudjátok tenni magatokat, ha esélyt kaptok rá. Sőt.*

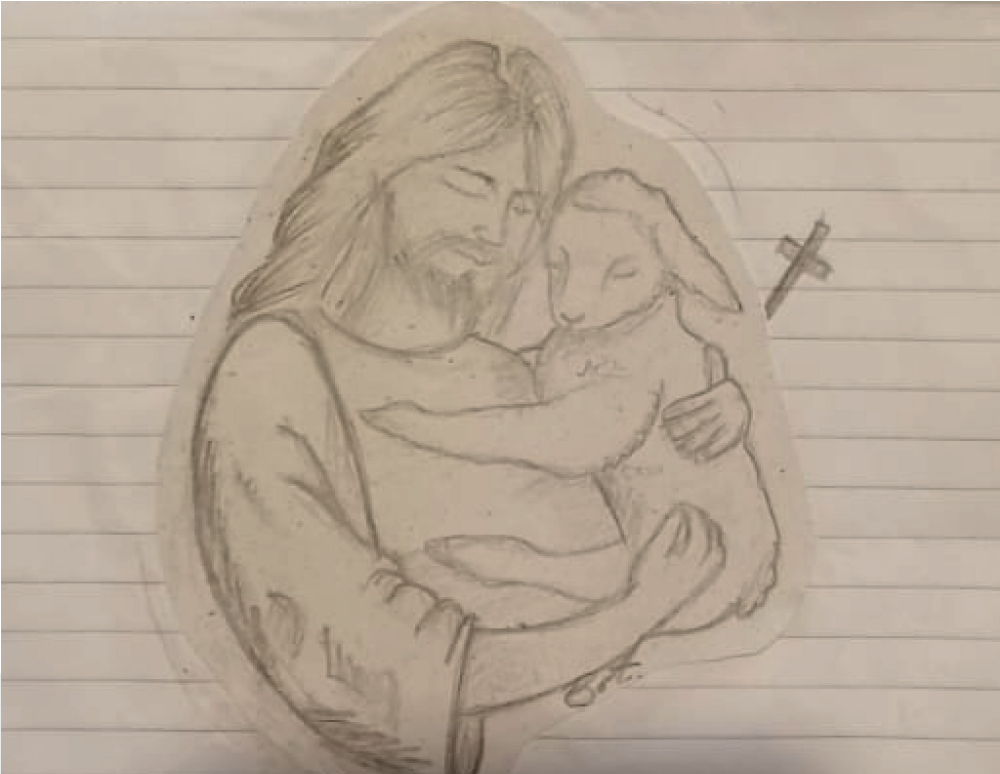
Ica néni. Én azt gondolom erről, hogy a gyárakba, a Jabilba, az Elektroluxba, vagy bármelyik másik gyárba a cigányok is el tudnak helyezkedni manapság már, csak bizonyítani kell. Bizonyítani kell, hogy ők is ugyanolyan munkások, mint bárki más. Nekünk nehezebb ez, de ha bizonyítunk, minket is elfogadnak.

A roma dajka

Vadász Tímea

Én anyanyelvi roma dajkaként dolgozom az óvodában. Ez úgy kezdődött, hogy az én nagyobbik szépséges kislányom óvodás lett, nagyon ügyes volt. Az óvónők nagyon szerették, mindig mindenbe részt vett. Minden reggel, mikor elvittem az óvodába, nagyon sokat beszélgettem az óvónővel. Egyik nap az óvónő megkérdezte tőlem: mi a baj? Mert mostanában a kislányom mindig szomorú. Én meglepődve néztem az óvónőre, kicsit szégyelltem is magam, de egy hang sügta nekem: csak az igazat mondjam el. Akkor én bementem az óvónővel a csoportszobába, és elmondtam neki, hogy anyagi gondjaink vannak, mert a párom elvesztette a munkahelyét. Nagyon nehéz volt három kisgyermekkel munka nélkül. Nagyon sokszor sajnós nem tudtam nekik megadni, amire szükségük volt. Az óvónő nagyon sokat segített nekünk. Például kabátot, csizmát hozott a gyerekeknek, amibe tudott, mindenben segített. Számomra és a családom számára mindig olyan volt, mint egy angyal. Amibe hiányunk volt, ő mindig megszerezte nekünk. Ha kellett, akkor az ismerőseitől kérte el, és odaadta nekünk. Mindig meghívott az óvodába, pl. kokárda szendvicset készíteni március 15-ére, farsangra jelmezeket készíteni, és mindig behívta a munkatársait, és azt mondta, hogy de jó dajka lennék. Számomra ez akkor lehetetlennek tűnt, mivel cigány vagyok.

Egyik nap éppen otthon főztem és takarítottam, mikor az egyik szomszédaszony jött szólni, hogy menjek az óvodába, mert hívatnak az óvónők. Azonnal otthagytam mindent, és mentem. Az óvónő az igazgató asszonyhoz vitt engem.

Vadász Tímea kislányának illusztrációja édesanyja szövegéhez

Búcsi te keren

Elmondta nekem, hogy pályázatot adtak be az óvodában, és anyanyelvi roma dajkára van szükség, és az óvónőktől megkérdezte, hogy válasszanak egy szülőt, és ők egyből engem választottak, mert így akartak nekünk segíteni, ugyanis tudták, hogy nagyon nehezen élünk. Erre én válaszoltam: de nekem csak 8 osztályom van. Mondta igazgató asszony, nem baj. Annyira örültem neki, hogy el se akartam hinni.

Otthol mindenkinek elmondtam a jó hírt. Teltek a napok, vártam a visszajelzést, és mindig kérdeztem az igazgató asszonyt, hogy választak-e már. De sajnos nem sikerült, mert dajka bizonyítványt is kértek. Nagyon szomorú voltam. De nem adtam fel a reményt, ugyanis nagyon felkeltették a figyelmemet, hogy még nem késő, három gyerek mellett is tanulhatok és iskolába járhatok. Akkor én dajka tanfolyamra jelentkeztem. Öt hónapig jártam, és sikeresen el is végeztem. Nagyon örültem, mikor megkaptam a bizonyítványomat. Azonnal jelentkeztem az óvodába, hogy már van dajka bizonyítványom. Akkor újra beadták a pályázatot az óvodába. Nagyon vártam, hogy mikor értesítenek már, és mikor dolgozhatok. Eltelt pár hónap, de az igazgató asszony úgy segített nekem bejutni az óvodába, hogy közmunkaprogramba vett fel dolgozni. Nagyon örültem neki, mert nagyon nehezen éltünk. Páromnak még akkor se sikerült új munkát találni. Nagyon nagy segítség volt számunkra. Eljött hát a nap, az első napom! Hát, kicsit féltem, hogy milyen lesz csak magyar asszonyokkal együtt dolgozni, de nagyon kedvesek voltak, és elfogadtak. Soha nem érezteték velem, hogy én cigány vagyok.

Még mindig ott dolgozom. Nagyon megszerettem őket és ők is engem. De arra az első napra nagy örömmel gondolok vissza. Egy hónap elteltével a munkahelyemen felhívtak telefonon, hogy sikerült. Megnyerte az óvoda a pályázatot, és már anyanyelvi roma dajkaként dolgozhatok. A jó hírt elmondtam az óvónőnek. Velem együtt örült. Pár év elteltével, már mikor lejárt a szerződésem, feladtam, hogy lesz munkám, mert mindig közmunkaprogramba voltam. Szerződéseim mikor lejárt, egy héttel előtte bevittem a gyerekeket az iskolába, és akkor az új igazgató asszony szólt nekem, hogy beszélni szeretne velem. Már gondolatban tudtam is, hogy miről szeretne beszélni, mert hallottam róla, hogy az egyik végleges dajka elmegy a munkahelyéről. Folyosón állt az igazgató asszony, és közölte velem, hogy én leszek a régi dajka helyett a Napsugár csoportban. Nagyon örültem neki, szívem szerint megöleltem volna. Erre ő rákérdezett: örülsz neki? Láttá az arcomon a választ. Akkor gondoltam, hogy egyszer le fog véglegesíteni. Otthol elmondtam páromnak a jó hírt, hogy megkaptam a legszebb karácsonyi ajándékomat. Ő is nagyon örült neki.

Egy év után az óvoda titkára közölte velem, hogy levéglegesített igazgató asszony. Most már köztes dajka lettem. Imádok ott dolgozni. Meg vagyok elégedve a munkámmal és a munkatársaimmal. Nagyon szeretek ott dolgozni. Az óvodás gyerekek egyszerűen boldoggá tesznek. Büszkén vállalom, hogy cigány lány vagyok, mert azért kerültem be az óvodába, mert akkoriba roma asszony kellett, és abból tarthatom el a családomat. Azért jutottam el odáig, hogy lett egy végleges munkám. Igaz, még mindig vannak nehézségeink, de nem panaszkodom, mert van egy csodálatos kis családom és munkám. Mert mindennek ellenére egy valamiben nagyon gazdag vagyok: a BOLDOGSÁGBAN. Párommal együtt kitartóan felneveljük a három szép gyermekünket. Igaz, egy kis házban élünk, albérletben, de a szeretet, a béke, az öröm, az minden napra megvan, és az a legfontosabb. Ma már az akkoriban óvodás lányunk továbbtanulására készülünk, ugyanis már nagy lány lett. Taven baktále!

Rendőrként a városban

Ábri Melissza

Tíz év múlva a rendőrségnél fogok dolgozni. Remélem, a barátaimmal együtt. Azért szeretnék rendőr lenni, mert ezáltal érettségim is lesz. Mert rendőrként segíthetek az embereken is, hogy biztonságban érezhessék magukat, hogy ne kelljen minden pillanatban azon törni a fejüket, hogy mikor és milyen veszélyek érhetik őket. És mert jól fizető munka, így, hogyha a szüleim idősebbek lesznek, anyagilag is segíthetem őket. Úgy gondolom, hogy a lakhelyem az változatlan marad, ennek a főbb oka az, hogy a szüleim közelében szeretnék maradni. Egy nagy emeletes házam lesz, ahol egy bolognese kutyával élek együtt. És a terveim érdekében mindent megteszek, hogy az álmaim megvalósuljanak.

Mit jelent nekem az egyenruha?

Balogh Antónia, Rostás Vanessza, Ábri Tiffani

Ha felvesszük az egyenruhát, egyfajta magabiztosságot ad. A szüleink, a tanáraink, ismerőseink nagyon büszkék ránk. Ha az utcán is viseljük, sokan felfigyelnek ránk, leginkább kisgyerekek. Az egyenruhát egy kadétprogram által kaptuk, ami mellé ösztöndíj is jár. Sok élményben is részesülünk. Ha viseljük a ruhát, ahhoz kell egy összetartozás is. Mindig kijelölnek a tanáraink egy parancsno-

kot, akinek a többiek engedelmeskednek. Ugyanakkor sokan nem tudják, hogy nagy felelősséggel és sok munkával jár. Például rendezvényeken segítünk, sorfalat állunk (megemlékezéseken, ünnepi napokon).

Ezen a képen többen is láthatóak vagyunk az egyenruhában. Mindannyian egy iskolát tanulunk, NYSZC Tiszavasvári Szakképző Iskola

Van kiút

Vadász Brigitta

Akivel az interjút készítettem, hamar kezdte a családalapítást. És mikor a megélhetés témája felmerült, ez az egész úgy vázolódott előttem, hogy van kiút abból a helyzetből, mert régen nehezen tudott gazdálkodni, a szülei segítettek neki, de ma már dolgozik, és helyreállt minden a megélhetés szempontjából.

- Mesélj az életedről, mi hogyan kezdődött?

Roma telepen nőttem fel, szerető családban négy testvéremmel. Szüleim mindig arra törekedtek, hogy jobb legyen a megélhetésünk, ezért édesapám nagyon sokat dolgozott kőművesként. Még a mai napig is dolgozik ebben a tevékenységben. Zenész családban nevelkedtem fel, nagyon nagy örömet szerzett nekem, mikor a család összeült és közösen zenéltek, táncoltak, így a jókedv terjedt, jöttek a szomszédok is, és együtt jól éreztük magunkat. 14 éves koromban elköltöztünk a cigánytelepről, aminek nagyon örültünk. Nagy álmom volt, hogy ha elballagok az általános iskolából, fodrásznak tanuljak. El is kezdtem, de mivel egyedül voltam cigány, nem tudtam beilleszkedni, mert kiközösített az osztály. Így otthagytam az iskolát.

- Miért szerettél volna fodrász lenni?

A környéken sok lány haját festettem, fontam, és visszajelzésként azt kaptam, hogy folytassam, tanuljak, hogy legyen egy fodrászuk a roma telepen.

- Mi tetszett benne?

Az, hogy különböző frizurákat alkothattam, és hogy örömet okozhattam másoknak.

- Milyen volt, amikor kiközösített az osztály?

Nagyon rossz volt, csalódtam és egy álmom tört össze bennem. Nem gondoltam, hogy ez vár rám, és sajnos tapasztaltam a saját bőrömön a faji megkülönböztetést.

- Miért történt ez?

Úgy gondolom, hogy abban az időben nagy volt a faji megkülönböztetés. Ma már teljesen másabb, és örülök, hogy ezt az érzést a gyermekeim nem élték át.

- Ha ez történne a gyermekeddel, mit tanácsolnál neki?

Először is tudatnám vele, hogy fontos és értékes ember, és ha lesznek olyanok, akik nem nyitnak felé, ne csüggedjen el, mert a világ sajnos ilyen, helyt kell állnia, és azért van ott, hogy tanuljon, mert a tanulás viszi előre az életben.

- Miért látsz ma más szemmel?

Ahogy az évek múltak, tapasztaltabb lettem, tanultam a hibáimból.

- Mi változott meg?

A gondolkodásmódom.

- Hogyan változtatott meg téged a hited?

Búcsi te keren

Személyes kapcsolatom volt Isten jelenlétével, és tudtam, hogy ő mindig velem van. A Biblia számomra egy útmutató, és próbálok úgy cselekedni, ahogy írva van abban.

- *A gyerekeid milyen tapasztalattal vannak a tanulásban?*

Nagyfiam sajnos nem szerzett szakmát, de jelenleg dolgozik élelmiszerboltban és érettségizik. Három nagylányom nőiruha-készítői szakmát végeztek. A középső lányom jelenleg érettségizik. A legkisebb a nyolc általánost végzi, és rendészet szakmára jelentkezett.

- *Mikor túl korai az anyaság?*

Tapasztalatból mondom, hogy tizenhat éves kor nagyon korai, hiszen még én is gyerek voltam. Gyerek kapott gyereket. Mindenképp első legyen a tanulás, legyen megalapozva a jövő. És erre nevelem a gyerekeimet is, amit meg is fogadnak.

- *Szerinted baj, bűn, ha valaki ilyen helyzetbe kerül?*

Nem bűn, de viszont nem helyes. Úgy gondolom, hogy ez a helyzet egy meg gondolatlan, kilátástalan jövő. A szüleim nélkül elvesztünk volna mi is ebbe a nagy világba. Semmiképp sem jó dolog a korai családalapítás. Az élet tele van kihívásokkal, és tudni kell helytállni. Fontosnak tartom, hogy tudjuk szeretni egymást, mert amit adunk, azt kapjuk vissza. A megélhetés, az egy olyan téma,

Közös munkahelyek

Ezek a szövegek azokra a tapasztalatokra fókuszálnak, amikor roma és nem roma emberek közös munkahelyeken kezdenek dolgozni. Bemutatják, hogy nehéz helyzetek alakulhatnak ki, de kompromisszumokon vagy éppen fontos felismeréseken keresztül mégis vezet út a sikerhez a közös munkálkodásban.

Barátság

Lakatos Józsefné Réca

Elsősorban leírom a múltat. A múlt az egy nehéz eset volt, mert még akkor nem dolgozhattunk, nem volt semmilyen fizetés. Alkalmi munkák voltak főleg a nőknek. Nehezen tudtunk gondoskodni a gyerekeinkről, mert nem volt semmilyen munka. Szegényesen éltünk, de a boldogság akkor is megvolt a családom között. De hála Istennek most tudjuk iskoláztatni a gyerekeinket. Mert most mennek a munkák. Most a cigányoknak is van szakmájuk a kezökben. Csak nem veszik fel munkára, mert lássák, hogy cigányosan viselkedik, mert legtöbbször a magyarok nem fogadják el a cigányokat. Jártam almát szedni. Négy magyar asszony, három cigány asszony. Volt köztük egy asszonyka. Először ő nagyon ellenszenves volt, látszott rajta, hogy nem szeret cigányokkal dolgozni. De három-négy nap alatt összebarátkoztunk, ő volt az én párom, vele szedtem az almát. Olyan kedves volt már velem, hogy minden nap megkért engem, ne maradjak otthon, mert hiányozni fogok. Minden nap hozott nekem egy csokit. A táskába raktunk mindig egy kicsi almát, hogy hazahozzuk. De viszont nekem kicsi volt a táskám. Ő hozott nekem másnap egy táskát. Egyszer megdicsérte a felsőmet. Este kimostam, reggel elvittem neki szeretetből és barátságból. Jó volt vele dolgozni, nekem nagyon hiányzik.

Lakatos Józsefné Réca

ami minden embernél létfontosságú szerepet tölt be. A megélhetésnek vannak alapjai. Ha jól építkezünk, akkor könnyebben tudunk majd gazdálkodni. Például jó szakmaválasztás, tanulás, jól fizető munkahely. Sokan itt rontják el, hogy nem jól gondolkodnak az életről, és túl lazán kezelik a dolgokat. Hamar kezdik a családalapítást. A tanulás megszűnik, hamar jön egy párkapcsolat, esetleg ezt követően a baba is korán érkezik, és így nehezebben tudnak elhelyezkedni dolgozni. Közben rám talált a szerelem, majd igen hamar össze is költöztünk, aminek a szüleim nem örültek. De miután jött a baba, elfogadták a helyzetemet. Tizenhat évesen házasságot is kötöttünk. Egy fiú és négy lány gyermekünk született, akiket a szüleim segítségével neveltünk fel, hiszen náluk laktunk. Segítettek abban is, hogy lakást tudjunk vásárolni. Ezek után már külön lakásban neveltük a férjemmel a gyermekeinket. Akkor lett igazán teljes az életünk, mikor megismertük az Úr Jézust, keresztyének lettünk. Ma már más szemmel látok, a gyermekeim tanulnak, elvégezték az iskolát, szakmát, érettségit szereztek. A fiam dolgozik, én pedig szociális gondozói és ápolói tanfolyamot végeztem, ahol dolgoztam is. Egészségügyi állapotom miatt ott kellett hagynom. Majd takarítóként dolgoztam öt évet iskolában. Közben elvégeztem a dajka tanfolyamot, és Istennek hála, ma már abban dolgozom. Bátorítok minden olyan fiataalt, aki korán elkezdte az anyaságot, hogy van kiút, van helyreállítás, csak akarni kell kitörni, nem leragadni, és minden lehetséges annak, aki HISZ.

Egy vezető dilemmái

Kulcsár Sándorné Alföldi Gabriella

1. Dilemma a dilemmában. Azt a feladatot vállaltam, hogy leírom, vezetőként milyen dilemmák elé állított a roma dolgozók óvodai foglalkoztatása. Elkészültem az írással. Őszintén, minden szépítés nélkül leírtam, milyen kétségek, áloműző töprengések nyomán sikerült döntést hoznom. A döntés, hogy roma dolgozót alkalmazzunk az óvodai csoportokban, vezetői szintű volt, de az alkalmazott személyek kiválasztása a nevelőtestület közös gondolkodása alapján összeállított szempontok szerint történt. Az írástomat a kutatócsoport néhány tagja is megismerte. Véleményükkel szembesülve elbizonytalanodtam. A dilemmák dilemmákat szültek. Talán túl erősen fogalmaztam? Őszinteségem bántó lehet? A több mint egy évtizede történeteket hogyan értelmezik a mostani dolgozók, volt és jelenlegi vezetők, romák, nem romák? Úgy gondoltam, kontroll véleményt kérek olyan személyektől, akiknek az értékrendjében maximálisan megbízok. Így kaptam visszajelzést családtagjaimtól, egykori munkatársamtól és volt óvodavezetőmtől. Egybehangzóan hitelesnek, őszintének és vállalhatóanak ítélték az írástomat, de a beszélgetések során kezdtem érezni, hol a bizonytalanságom forrása. Nem máshol, mint a múlt és a jelen közötti pozitív változásban. Az óvodában egyre több elkötelezett, lelkes, fejlődni, tanulni vágyó roma dolgozót foglalkoztatnak. Az előítéleteken, fájó tapasztalatokon át eljutottunk egy még képlékeny, de az elfogadás, befogadás határozott jeleit mutató folyamathoz. Ez a még sérülékeny folyamat torpanhat meg a minden bántó szándéktól mentes, de mégis esetlegesen félreérthető dilemmáim miatt. Ezért az eredeti írásomon változtattam.

2. Leírtam, hogyan alakult át az évtizedeken át magas szintű pedagógiai munkát végző 3. számú óvoda kizárólag roma gyerekeket fogadó intézménnyé. Írtam a szülők bizalmatlanságáról, a rendszertelen óvodába járásról, rossz munkakörülményekről, a magyarul alig beszélő, rossz szociális körülmények között élő, elhanyagolt gyerekekről. Talán elhallgathattam volna, hogy az így kialakult, szegregátumnak számító óvodára a városi beszédben ráragadt a „cigányóvoda” elnevezés. Nem számított a vonzó munkahelyek közé, és azt is leírtam, hogy az itt dolgozókat kimondatlanul ugyan, de másodrendű dolgozónak tekintették. Aki itt dolgozott, ugyanúgy megélte a kirekesztettséget, másságot, mint azok az emberek, akiknek a gyermekeit nevelte, gondozta. Nem hallgatom el, nem szépítem, mert így történt.

Azt azonban el kell ismerni, hogy az egyre inkább megerősödő gyermekvédelmi munka és törvényi változások hatására megemelkedett a rendszeresen óvodába járó roma gyerekek száma. Szükségessé vált a speciális végzettséggel is rendelkező dolgozók alkalmazása. Az ide járó gyerekek nagyobb felkészültséget, nagyobb türelmet, és rendkívül változatos módszertani munkát igényeltek az óvónőktől, a dajkáktól pedig sokkal több odafigyelést, szociális érzékenysé-

Közös munkahelyek

get a lényegesen több és nehezebb gondozási munkához. Kiemeltem viszont, hogy ehhez a nehezebb munkához nem járt nagyobb erkölcsi vagy szakmai elismerés. Akkor már a dolgozók többsége elkötelezetten dolgozott azért, hogy a hátrányok és nehézségek ellenére egy biztonságot nyújtó, a fejlődést elősegítő, elfogadó légkört teremtsen az ide érkező gyerekeknek. A nehézségek leküzdésében dajkák és óvónők egymást segítve, együtt keresték az utat, így alkotva egy sajátos és erős közösséget. Az elért eredményeknek együtt örültek, és féltékenyen őrködtek fölöttük. Itt tartottunk akkor, amikor alapjaiban változott meg óvodánk működése.

3. 2009-ben fenntartóváltás történt. A Magiszter Alapítvány lehetőséget adott a gyermekek és szüleik speciális igényeinek megfelelő pedagógiai, módszertani fejlesztések, programok kidolgozására, megvalósítására. Az óvoda dolgozói bizonyították, hogy itt magas szintű nevelőmunka folyik, és lassan lemosták a „cigányóvoda” bélyegét. Ennek az óvodának lehettem a vezetője 2013-tól.

A Magiszter Alapítvány vezetése folyamatosan szorgalmazta, hogy roma dolgozókat vonjunk be a gyerekekkel kapcsolatos tevékenységekbe, gondozási feladatokba, elláthatnának dajkai munkakört is, persze végzettség hiányában közmunkaprogram keretében. Erről nevelési értekezleteken volt lehetőségünk beszélgetni, de a legtöbb dolgozó mereven elzárkózott. Hogy miért? Mert nagyon erősen hatott közösségünkre a város roma emberekkel kapcsolatos előítélete, a múlt fájó mellőzöttsége, és féltették az elért eredményeinket. A roma dolgozó megbonthatja az eddig jól működő munkahelyi rendszert. Miért? Mert idegen? Mert más? Mert más szociális környezetben él? Mert más nyelven is beszél?

Vezetőként komoly döntéshelyzetbe kerültem. Számtalan kérdés fogalmazódott meg bennem. Hogy érinti majd a régi, képzett, tapasztalt dolgozót, ha a szülők jobban megbíznak a roma dolgozóknak? Mi lesz, ha a roma dolgozók jelenléte miatt megromlik a munkahelyi légkör? Van-e bennem annyi tolerancia, hogy az esetleges konfliktusokat igazságosan, békésen oldjam meg? Mi lesz, ha elmennek a régi dolgozók? A gyerekeknek nyugalom, biztonság kell. Az ellenséges környezet az, amiben elvész a munkánk eredménye. Mi legyen a megoldás? Csak a közösen hozott döntés lehet eredményes!

Így aztán a munkaügyi központ listáján szereplő neveket megmutattam a dolgozóknak. Rögtön megindult az információgyűjtés, ki kit ismer, dolgozott-e már valahol a jelölt, mi volt róla a vélemény, stb. Végül kialakult egy újfajta szempontsor: legyen tiszta; legyen fiatal, ha lehet, legyen dajkaképzője, esetleg érettségije; ne legyen az óvodában gyermeke, vagy testvére; ne olyan csoportban legyen, ahol rokonai vannak; más munkahelyen eddig nem volt róla negatív vélemény. Ennek alapján ebben az évben három közmunkás állt munkába, már dajkai munkakörben, közülük egy érettségizett, kettő leinformálhatóan megbízható, de képzetlen. Nekik köszönhető, hogy az óvodai dolgozók körében elindult az elfogadás.

Az igazi áttörés az Esélyteremtő programmal jött. „Anyanyelvi” dajkát alkalmazhattunk. Ettől kezdve a többség kezdte belátni, hogy a roma dolgozó nem hátrány, hanem óriási segítség. Zárásként: a legmeghatóbb élményem az volt, amikor az általunk létrehozott „Hónap dajkája” címet (amit titkos szavazással nyert el minden hónapban egy dajka) egy roma dajka kapta.

Az első fecskék

Kerekesné Lévai Erika

Az életben sokszor találkozunk új dolgokkal, amire olyan érzéssel kapjuk fel a fejünket, mint amikor megérkeznek az első fecskék. Mint minden változás, ez is várákozással tölt el bennünket. Van, aki örül annak, hogy a fecskék érkezése a meleget, a nyarat vetíti elénk, de azok, akik félnek a kánikulától, vegyes érzésekkel fogadják. Ilyen vegyes érzéseket éltünk meg mi is a Magiszter Óvodában, amikor roma származású asszonyok kezdtek dolgozni. Ma már lehet, és remélem is, hogy az olvasók közül többen úgy gondolják, hogy mi abban az újszerű, ha egy óvodában roma dajka dolgozik. De a 2000-es évek elején bizony nem volt egyszerű elfogadtatni, hogy a nem romák közé roma asszonyok érkeznek. Ezzel kapcsolatban kérdeztem meg Kulcsár Sándornét, Gabikát, aki óvodapedagógusként, később vezetőként dolgozott a Magiszter Óvodában.

- Gabika, neked milyen emlékeid vannak arról, amikor az óvodában először megjelentek roma asszonyok, akik már veletek együtt dolgoztak? Mi volt a feladatuk, hogyan fogadták őket?*

Első tapasztalataim az óvodai roma dolgozókról 2002-ből származnak. Akkor még óvodapedagógus munkakörben dolgoztam. Az óvodában már csak roma gyerekeket vettek fel, de a dolgozók magyarok voltak. Valamilyen szociális, felzárkóztató program keretében dolgozott akkor, a nevére sajnos nem emlékszem, Briginek hívtuk, de többen Gizellának szólították, mert ez volt az anyakönyvezett, tehát hivatalos keresztnéve. Brigi ezt nem szerette, de elfogadta, mert voltak olyan dolgozók, akik Briginek szólították. Brigi az én csoportomban dol-

gozott, és nagy segítségemre volt, mert akkor a gyerekek csak keveset beszéltek magyarul, cigányul pedig szülői elvárás miatt az óvodában nem beszélhettek. A szülők az óvodai dolgozókkal magyarul beszéltek, mert az intézményekben ez volt feléjük az elvárás, és a gyerekek ezt a mintát követték. Szegényes magyar szókincsük miatt nem igazán tudták megfogalmazni szükségleteiket, így volt olyan gyerek, aki nem is beszélt. Brigi sokat segített nekem a gyerekek megértésében, de a szülőkkel való kommunikációban is. Már itt megfogalmazódott bennem, hogy jó lenne az óvodában a romani nyelvvel foglalkozni, mert a gyerekek és a szülők számára is megnyugtató volt, ha értették, amit mondani szeretnének. Az óvodai dolgozók elfogadták Brigi jelenlétét, de éreztem egyfajta felé áramló bizalmatlanságot.

- Volt-e ennek folytatása, alkalmaztak-e továbbra is roma származású segítőt?*

Ezután 3 év múlva kerültem újra a Kerek-perec Óvodába. Ekkor már sok gyerek járt fel rendszeresen az óvodába, és kevés volt az óvodapedagógus. A dajkákat egyre jobban bevonták a gyerekekkel való foglalkozásokba, ami azt eredményezte, hogy túlterheltek lettek. A közmunkaprogram keretében lehetett kisegítő dolgozókat „igényelni”, akik segítettek a takarításban, mosásban, egyéb fizikai munkában. Ez akkor úgy zajlott, hogy a munkaügyi központtól kaptunk egy listát nevekkal és iskolai végzettségekkel, innen választhatott az óvodavezető egy-két főt. A választás első szempontja az volt, hogy ne legyen roma. Ez vezetői szinten is megfogalmazódott, de a dolgozók nyomása és elvárása is ráerősített erre. Kb. 2007 körül a listáról elfogytak a magyar nevek, így, mivel továbbra is nagy szükség volt kisegítőkre, roma származású dolgozót kellett választani. Akkor jelent meg egy új szempont, hogy olyan legyen, aki a közös kiszolgáló helyiségeket a dolgozók számára elfogadható módon használja. Így kerültek be az első roma származású közmunkások az óvodába, de még akkor sem a csoportokba. Az udvar, a virágos kert rendezését végezték, sepregették a járdát, illetve részt vettek a takarításban. Főleg a gyerekek által használt WC, mosdó, öltöző takarítása volt rájuk bízva. Ekkor még erősen érezhető volt a bizalmatlanság roma és nem roma részről egyaránt. A roma közmunkások ritkán közeledtek az óvodai dolgozókhoz, a dolgozók pedig inkább csak utasították őket az elvégzendő feladatokra. Fontosnak tartom megjegyezni, ezek a roma származású közmunkások a bűdi lakókörnyezetből érkeztek.

- 2009-ben fenntartóváltás történt. A Magyarországi Magiszter Alapítvány egy komplex programot hirdetett meg, aminek a lényege az volt, hogy a roma származású embereket be kell vonni a társadalom vérkeringésébe, így a munkába is. Történt-e ekkor változás a roma asszonyok foglalkoztatásában?*

Ekkor került az első roma származású, érettségizett, szakirányú végzettséggel rendelkező dajka óvodai csoportba. Ő is a bűdi környezetből érkezett. A munkatársi közösségbe sikerült beilleszkednie, munkavégzésére nem volt panasz. A szülőkkel való kapcsolata, ha nem is volt minden esetben felhőtlen, de elfogadták. Ő volt az első roma származású dajka, aki határozatlan idejű munkaszerződést kapott óvodánkban. Néhány év elteltével családi, magánéleti problémái miatt megváltozott a viselkedése, kezdett elkülönülni, egyre több panasz érkezett a munkájára. Beszélgetéseink során mindig őszinte volt, nem tagadta, hogy nehezeze esik a rendszeres munka, és egyre több negatív visszajelzést kap a munkatársaktól, amit nem tart mindig igazságosnak. Sajnos sok olyan bántást, gyanúsítást kellett elviselnie, aminek többségét nem a valóság, hanem a származása generált. Akkor már óvodavezetőként, munkatársi, illetve személyes beszélgetésekkel próbáltam oldani a munkahelyi feszültséget, de ennek ellenére saját döntése alapján felmondott.

Közben persze voltak közmunkásaink, volt köztük bűdi és „Széles úti” roma is. Az ő elfogadottságuk elég vegyes volt. Akkor már csoportban is dolgoztak közmunkások, akiknek dajkaképzőjük vagy érettségijük volt. Az óvodai dolgozók kezdték elfogadni a jelenlétüket, beszélgettek velük, segítették őket a munkában, néhányan később határozott idejű szerződéssel dolgoztak. A roma közmunkások sem különültek már el, baráti kapcsolatok is alakultak.

- Mi volt az igazi áttörés?*

Az igazi áttörés az Esélyteremtő programmal indult. Lehetőséget kapott az óvoda, hogy anyanyelvi dajkát alkalmazzon fix idejű szerződéssel, és a dajka fizetését a program finanszírozta. Abban az időben már volt egy olyan dajkaképzővel rendelkező roma munkatársunk, aki alkalmazkodó képességével, megnyerő, tisztelettudó magatartásával, megbízhatóságával, munkabíráásával, és nem utolsósorban örök vidámságával minden óvodai dolgozó bizalmát és rokonszenvét elnyerte. Ő lett az első anyanyelvi dajka óvodánkban. Jó nyelvi készséggel, megfelelő szociális érzékenységgel segítette a gyerekek beilleszkedési nehézségeit és a szülőkkel való jobb együttműködés kialakítását. Ezt az óvodapedagógusok és a szülők többsége is pozitívan értékelte. Emellett képes volt a roma közösség, a helyi családok problémáit tisztelettel, megértéssel közvetíteni az óvodai dolgozók felé is. Nemcsak az előírt feladatait látta el mindenki megelégedésére, de részt vett a romani nyelvvel kapcsolatos pályázataink konferenciáin is. Bátran használta a romani nyelvet, ünnepségeinken romani nyelven köszöntötte a szülőket. Ő nyitotta meg az utat az újabb roma dolgozók előtt, akiknek a száma

azóta jelentősen megnőtt.

- *Megkérdeztem Rostás Erikát, aki az első anyanyelvi dajka volt az óvodában, hogy ő hogyan emlékszik erre az időre.*

Nagyon féltem az első napon, hogy hogyan fognak elfogadni, hogyan fognak szeretni. Nehéz volt az elején, mert nem tudtam még pontosan, hogy mit is kell majd csinálni. Egy pályázat keretén belül én kifejezetten roma dajkaként kerültem az óvodába. Itt a vezető, Kulcsár Sándorné, Gabika néni elmagyarázta, hogy beszélhetek nyugodtan az anyanyelvemen a szülőkkel és a gyerekekkel is. Úgy érzem, hogy a szülők szívből rám bízta a gyerekeiket. Mindig elmondták romani nyelven, hogy mire figyeljek oda a gyerekeiknél. Megnyugtató volt számukra, hogy van egy olyan ember, aki érti a gyerekek nyelvét. Sokszor fordítottam az óvónéniknek is, amikor nem értették, hogy mit akar egy gyerek. Az ünnepségeken, amikor a szülők is ott voltak, többször romani nyelven köszöntöttem őket, aminek nagyon örültek. Egy konferencián nekem is beszélnem kellett arról, hogy mit jelent anyanyelvi dajkaként dolgozni egy óvodában. De szerintem megértették, hogy én jelentem az otthonot, a biztonságot a gyerekeknek.

Dialogus

A rovat írásai egyrészt a 2024. december 10-én megrendezett kerekasztal-beszélgetésre reflektálnak. A beszélgetés elérhető a Tiszavasvári Városi Televízió YouTube-csatornáján (a Google keresőben: „TiszavasváriTV kerekasztal”). Ide került továbbá egy olyan írás, amelyet a szerkesztőség nem helyi tagjai együtt írtak, és ami a közös munkában szerzett tapasztalataikról, a munka közben felmerülő dilemmáikról szól.

Megjegyzések a kerekasztal-beszélgetés kapcsán

Opre Csabáné Ica

A kerekasztal-beszélgetés kapcsán sok mindenről szó esett, amiről mi is beszélgettünk a team-foglalkozásokon. Azt gondolom, őszintén beszéltek a résztvevők a mai helyzetről, érintve a lehetőségeket, és érintve azt a nem elhanyagolandó tényt, hogy sok esetben nem alkalmazzák a roma származású embereket bizonyos vállalkozók, illetve bizonyos munkakörökben. Mindamellet, hogy megfogalmazódott az is, hogy a romákat nem nagy számban tudják alkalmazni sem a közmunkában, sem más munkahelyeken a városban, ezzel párhuzamosan kiemelték azt is, hogy a nem roma származású fiatalok számára sem alakított ki a város az elmúlt 12 évben olyan munkalehetőségeket, amelyek itt tartanák őket. A cigányság helyzetével kapcsolatban fültanúja voltam a napokban egy cigány társaság beszélgetésének az orvosi váróteremben. A fiatalok arról beszélgettek, hogy egyszerűen nem tudnak elhelyezkedni a munka világában, mert amikor megtudják, hogy cigányok, azonnal elutasítják őket, mondván, hogy „már betelt a hely”. Az egyik fiatal fiú azt mondta, hogy a mai fiatalok egyszerűen nem tudják eladni magukat sehol sem. Nyíregyházán a Lego-ban dolgozik, de őt is nagyon nehezen vették oda fel. Szóval, az iskolázatlanság mellett jelen van az a tény, hogy bármennyi papírja is van egy cigány fiatalnak, itt és a környéken nem alkalmazzák őket a származásuk miatt. Arról nem beszélve, hogy nem fizetik meg őket olyan szinten, hogy itthon maradhassanak.

Megjegyzések a kerekasztal-beszélgetés kapcsán

Vadász Brigitta

A Széles úti közösségi ház „széthordásáról” is volt szó a beszélgetésben. Nem a cigányság hibája az, hogy ez lett a közösségi ház sorsa. Addig, míg volt gondnoka, és míg voltak ott programok, senki nem nyúlt hozzá. A gyülekezeti alkalmakat ott tartottuk 10 évig. Mi takarítottuk, a szemetet összeszedtük a ház körül. Volt olyan, hogy a tagok ki is festettek bent és kívül is. Nagyon soknak volt segítség, amikor volt lehetőség fürdésre, mosásra, a gyerekeknek tanodák és programok voltak. Mi vigyáztunk rá addig, míg ott voltunk. Egy idő után nem folyt semmi program, csak a népkonyhai ételosztás, de a gondnokságot ekkor is mindig kértük, hogy legyen valaki, aki éjjel is ott van. Miután bezárt a közösségi ház, voltak, akik kárt okoztak benne. Mi a legtöbben próbáltunk vigyázni rá, de sajnos fiatalok egy csoportja ezt csinálta, és mi nem tudtunk semmit tenni ellene.

Közös munkahelyek

Közös gondolkodás a workshopon (balról jobbra: Kerekesné Lévai Erika, Lakatos Elisabeth, Lakatos Józsefné Réca, Szakál Sára Rebeka)

Megjegyzések a kerekasztal-beszélgetés kapcsán

Ábri Izabella

Tiszavasváriban élünk mindannyian egy közösségben. Szerintem roma vagy nem roma ember, ide vagy oda, akkor is volt olyan a beszélgetésben, ami azt mutatja a város felé, hogy a roma emberek már csak ilyenek. Nem szeretnénk szítani a tüzet, de szépen, kulturáltan elmondjuk, hogy senki ne legyen megbántva.

Én igazat adok abban, hogy fiatalon szülnek a romák, ez így igaz. De egyre több fiatal lány és fiú van, aki rendesen elvégzi az iskolát. Az a baj, hogy sokszor egy kalap alá vesznek mindenkit. Hiába tanulják meg a szakmájukat, ha nem tudnak elhelyezkedni, mert roma emberek vagyunk. Én saját tapasztalatom írom most le. A bolti eladói OKJ-s végzettséget megszereztem. Az önéletrajzom beadtam minden boltba, ami Vasváriban van. Tőlem nem fogadták el sehol. Az egyik üzletből szabályosan kitessékeltek engem. És ki volt írva, hogy eladót keresnek. Ez az igazság! A normális roma emberekre, akik dolgoznak, azokra nem gondolnak. Még a magyar fiatalok is csak úgy tudnak házhoz jutni, ha banki kölcsönt vesznek fel. És ehhez is normális munkahely kell, hogy meg is kaphassák a banktól a pénzt, ami a roma embereknek nincs. A tanult szakmás embereknek meg itt Vasváriban nincs is munkalehetősége. Semmiképpen nem szeretnénk bonyodalmat okozni ezekkel az észrevételekkel, csak annyit szeretnénk elérni, hogy ne legyen az, hogy mindenkit egy kalap alá vesznek.

Lakatos Sára Zsanu, Opre Csabáné Ica és Makula Attiláné Rostás Melinda a kerekasztal-beszélgetés után

Dialogus

Roma hála, magyar dicséret

Bodó Csanád, Heltai János Imre, Jenei Kamilla, Köntös Mihály, Petteri Laihonen, Szakál Sára, Székely Márk Attila, Tarsoly Eszter

Mi, akik ezt írjuk, kutatók és tanárok vagyunk, akik szavakkal dolgozunk. A jelentésüket figyeljük meg különböző helyzetekben és közösségekben. Azért kapjuk a fizetésünket, hogy szavakból építsünk házat. Ezt a házat elméletnek nevezzük, az építkezés maga az elemzés. Ezt tanultuk és tanítjuk az egyetemen és a középiskolában, ehhez értünk a legjobban. Amit részvételi kutatóként fontosnak tartunk, hogy az elemző fogalmakat, kifejezéseket azokkal közösen hozzuk létre, akiket érintenek. Ebbe beletartozunk mi is és a kutatócsoportunk tiszavasvári tagjai is, legyenek akár romák, akár nem romák. Az elemző munkánk része, hogy az elméleti fogalmakat kapcsolatba hozzuk azzal, ahogy a tiszavasváriak beszélnek a saját kapcsolataikról és élethelyzeteikről.

A Duj Dzséne második lapszámának szerkesztése során összegyűjtöttük az összes írást, amit a tiszavasváriak írtak, és egyben olvastuk át az összes szöveget. Kiemeltünk olyan részleteket, amikről azt gondoltuk, hogy a közös megértés érdekében meg kell beszélnünk őket a szövegek íróival. Az olvasás és kiemelés, bár nem ez volt a célunk, értelmező és elemző beszélgetéssé alakult. Észrevettük, hogy sok szövegben felbukkannak olyan fordulatok, amelyek a dicséret vagy a hála szavaival fejeződnek ki. Ekkor mi a saját szakmánk bevett szokásait követve a dicséretet és a hálát elméleti, elemző fogalomnak kezdtük tekinteni. Úgy éreztük, hogy a hála és dicséret köré csoportosítható szövegrészek megfellelthetők a romák és nem romák közötti hatalmi eloszlásnak. A roma szerzők elsősorban hálát fejeztek ki, sokszor a nem roma résztvevők felé, míg a nem roma szerzők sokszor dicsérték a romákat. Fordítva ez nem történt meg. Úgy döntöttünk, hogy ezt a megfigyelésünket megosztjuk a vasváriakkal. Kérdés volt számunkra, hogy lehetséges-e a szavaknak a csoportok között megfigyelt eloszlását megfordítani.

A workshopon előbb egyikünk felolvasta a kigyűjtött szövegrészleteket, amelyek a hálához és a dicsérethez kapcsolódtak. Nem adtunk instrukciókat, csak megkérdeztük, mit gondolnak, ahogy a szövegeket hallják. A nem roma helyi résztvevők közül többen kiemelték, hogy a romák milyen hálásak. Az egyik roma résztvevő azt mondta, hogy ez akkor van, ha tényleg megnyílnak egy „magyarnak”, és nem minden „magyar” előtt nyílnak meg. Ez bizalmat is jelent, ha megnyílnak. Egy másik hozzáfűzte, hogy „a hála szeretet, és a szeretet – az fizetetlen”. Az egyik nem roma résztvevő azt mondta, hogy ők, a nem romák már bekerültek hivatalos rendszerekbe, intézményekbe, és megtanultak ezekben élni és viselkedni, és ezért nem őszinte a hálájuk, hanem racionalizált. Például egy intézményvezető esetében a romák inkább az embernek hálásak, a magyarok inkább a pozíciónak. Ezután kísérletet tettünk a nem helyi kutatók elméleti szempontjainak határozottabb bevezetésére; miért van az, hogy a romák a hálásak és a nem romák dicsérik a romákat. Rámutattunk ennek egyirányúságára. Ez nem hozott változást a közös beszélgetés irányában, talán csak egy helyi

nem roma résztvevő csatlakozott a gondolathoz. Ezután az egyik résztvevő a „hatalom” kifejezést is a beszélgetés részévé tette, és az egyik nem helyi kutató erre csapott le: lehetne-e olyan nem roma résztvevőt találni, aki nincs hatalmi helyzetben egy ilyen workshopon, tette fel a kérdést. Azonban hiába képviseltük (sőt néhányunk szerint erőltettük) ezt az álláspontot, amiben jól ki vagyunk képezve, például „kötelező” olvasmányok révén, a helyiek közül kevesen kapcsolódtak hozzá. Ők a hálát és a dicséretet a szeretet és bizalom megnyilvánulásaként értelmezték, és nem a hatalmi egyenlőtlenségek nyelvi megjelenítésének látták őket.

A nem helyi kutatótársak véleménye eltérő volt azzal kapcsolatban, hogy hogyan értékelhetik ezt a beszélgetést. Egyesek inkább arra helyezték a hangsúlyt, hogy maga a beszélgetés szabad és szárnyaló volt, és a vélemények sokféleségét és ütközését hozta felszínre. Azt is megfogalmazták ezek a résztvevők, hogy a közös álláspont nem alakulhat ki feszültségek nélkül, és nem volt ezzel baj. Mások úgy érezték, hogy nem lehetnek büszkéek magukra, mert saját értelmezésüket, igazságukat úgy akarták erőltetni, mint egy pedagógus az osztályában, amolyan kérdeve kifejtő módszerrel. Eközben nem figyeltek kellően arra, hogy mi a másik véleménye. Ha közben meghallgatták volna, hogy a helyiek mit mondanak, akkor nem erőltették volna tovább a saját hozott értelmezésüket. A nem helyi kutatók közötti utólagos beszélgetésben az a dilemma fogalmazódott meg, hogy mi az elsődleges cél: láttatni, hogy a hála és a dicséret összefüggései nemcsak a szeretet, hanem a hatalom dimenziójában is érzékeltethetők, és ezzel hatni a helyiek véleményére is. Vagy jobb elfogadni azt, hogy Vasváriban sokkal élhetőbb és konstruktívabb a szeretet kontextusába helyezni a hálát és a dicséretet. Így lehet bizalommal megnyílni egymás irányába, és békében, egyetértésben élni és dolgozni egymással.

Kerekasztal-beszélgetésünk résztvevői (balról jobbra: Makkai Jánosné, Kóka Anikó, Vadász Brigitta, Szabó István, Balázsi Csilla, Szabó Zoltán [takarásban]). Heltai János Imre [állva] megnyitja az eseményt.

Számunk online változatában további írásokat olvashatnak: Ábri Izabella: „Minden munkát elvállaltunk... Nagyon sok mindenhez értek”, Ábri Izabella és mtsai.: Ugyanúgy vesszük a levegőt is. Kollaboratív írás, Balogh Szonja: Az én munkahelyem, Balogh Szonja – Balogh Arabella: Varrodás bolt, Heltai János Imre: Új hangok a tiszavasvári közéletben: dialógus az erőforrások jobb kihasználásáért (megjelent a Tiszavasvári Hírmondó 2025. januári számában), Lakatos Mária Csomma: Hogy képzelem el a gyerekeim jövőjét és milyen volt régen? Kulcsár Sándorné Alföldi Gabriella: Megjegyzések a kerekasztal-beszélgetés kapcsán, Kulcsár Sándorné Alföldi Gabriella: TELSE – Elfogadás, szociális érzékenység.

Impresszum

Felelős kiadó: Heltai János Imre és Tarsoly Eszter

Felelős szerkesztők: Heltai János Imre, Kerekesné Lévai Erika, Tarsoly Eszter

A szerkesztőbizottság tagjai: Ábri Izabella, Balogh Brigitta, Bodó Csanád, Cselle Gabriella, Heltai János Imre, Jani-Demetriou Bernadett, Jenei Kamilla, Kerekesné Lévai Erika, Köntös Mihály, Kulcsár Sándorné Alföldi Gabriella, Petteri Laihonen, Lakatos Elisabeth, Lakatos Józsefné Réca, Lakatos Mária Csomma, Lakatos Nikolett, Lakatos Sára Zsanu, Makula Attiláné Rostás Melinda, Opre Csabáné Ica, Pataki Viktor, Schmidt Ildikó, Szabó Gergely, Szabóné Balázs Beáta, Szakál Sára Rebeka, Székely Márk Attila, Tarsoly Eszter, Tokár Zoltánné Katalin, Vadász Brigitta, Vadász Tímea

Műszaki szerkesztő: M. Pintér Tibor és Pataki Viktor

Webfejlesztő: Szőke János

Nyomda: Gőz Nyomdaipari Bt., Tiszavasvári, 4440 Polgári út 2.

Elérhetőség: Heltai János Imre: heltai.janos@kre.hu;

Kerekesné Lévai Erika: kerlevis4@gmail.com; Tarsoly Eszter: e.tarsoly@ucl.ac.uk

A folyóirat megjelenését a NKFIH (Nemzeti Kutatásfejlesztési Hivatal)

K146393 számú, „A nyelvi részvétel előmozdítása a kollaboratív kutatás révén” című OTKA-pályázata támogatja.

